K. Karzewski

HISTORYJA POLSKA.

HISTORYJA
POLSKA

DLA DZIECI

OPOWIEDZIANA W 35 LEKCYJACH

przez

E. LEJA.

WARSZAWA.

Nakładem i Drukiem S. Lewentala,

Właściciela Drukarni i Księgarni nakładowéj, dawniéj
J. Glücksberga, przy ulicy Mazowieckiéj Nr 1352.

1863.

Wolno drukować pod warunkiem złożenia w Komitecie Cenzury, po wydrukowaniu, prawém przepisanéj liczby egzemplarzy.

Warszawa, d. 14 (26) Listopada 1862 r.

p. o. Cenzora *J. Błeszczyński.*

SPIS RZECZY.

Stron.

PRZEDMOWA.

Autorka niniejszego dziełka doświadczywszy sama przy uczeniu niedorosłéj dziatwy z najpomyślniejszym skutkiem podobnego wykładu dziejów ojczystych, ośmiela się polecić go do użytku pracujących nad uprawą młodociannych umysłów rodziców i nauczycieli, jako kurs elementarny mogący służyć niejako za wstęp do obszerniejszéj wiedzy na tém polu. Krótkość każdego opowiadania i rozłożenie treści na łatwe pytania i odpowiedzi, ma na celu utrwalenie w pamięci dziecka głównych faktów stanowiących treść historyi, słowem jest to szkic, albo raczéj

osnowa rozleglejszéj nauki na tle któréj dojrzałe umysły mogą według woli zakreślać wybitniejsze rysy przed oczyma uczącéj się młodzi.

LEKCYA I.

W S T Ę P.

Co to jest historyja?

Historyja jest-to opowiadanie zdarzeń znaczniejszych zaszłych w jakim kraju lub miejscu — jeżeli bym więc moje dzieci opowiedziała wam naprzykład jak dawno stoi dom w którym się obecnie znajdujemy, kto go wystawił, kto w nim mieszkał, to moje opowiadanie byłoby historyją tego domu.

P. Jak się nazywa kraj w którymeście się rodziły?

O. Polska.

P. Jeżeli więc opowiem wam od ilu wie-

ków istnieje Polska, jakie wypadki w niéj zaszły, jacy Królowie nią rządzili, jacy ludzie sławni w niéj się rodzili i umierali, to jakże nazwiecie moje opowiadanie?

O. Historyją Polską.

P. Jakim sposobem dzieje najodleglejszych czasów doszły aż do naszéj wiadomości?

O. Najprzód opowiadano sobie z ust do ust zdarzone wypadki, a następnie znaleźli się ludzie uczeni którzy je spisywali.

POCZĄTKOWE
DZIEJE POLSKI.

(Czyli dzieje bajeczne).

LEKCYA II.

Lech I, Wojewodowie, Krakus i Wanda.

O piérwszym początku Polski, rozmaite krążą podania, słusznie poniekąd zwane dziejami bajecznemi, i ztąd też późniejsi historycy, różnią się w zdaniach pomiędzy sobą, i tak utrzymują jedni, iż trzech braci imieniem Lech, Czech i Rus, przybywszy w kraje naddunajskie w trzy odmienne rozeszli się strony, a każdy z nich założonéj, przez siebie krainie miał nadać od imienia swego pochodzące nazwisko, inni zaś utrzymują iż pierwszy Władca Polski, który rzeczywiście nazywał się Lech przyszedł od brzegów rzeki Dunaju, około roku 550 po narodzeniu Chrystusa. On to założył piérwsze miasto Gniezno, gdyż w tém

miejscu jak mówi podanie znalazł gniazdo białych orłów, a poczytując to, za dobrą wróżbę, rzekł: *gnieźdźmy się tutaj*, i całéj Polskiéj krainie orła białego za godło nadał. Po wygaśnięciu jego rodu, rządziło dwunastu wojewodów, zrazu dobrze, lecz następnie nabrali pychy, krzywdzili lud, i kłócili się pomiędzy sobą. Obrano zatém jednego z nich imieniem *Krak* albo *Krakus* roku 700 po narodzeniu Chrystusa i jemu to przypisują założenie miasta Krakowa; opowiadają także o nim, że za jego czasów miał się znajdować pod górą Wawel jakiś smok straszny, który zjadał co tydzień kilka sztuk bydła a jak ich niestało to rzucał się na ludzi. Krakus więc wezwał swoich synów, aby lud od tego potworu uwolnić, ci poddali smokowi skóry zwierzęce wypchane zatloną siarką od czego zdechł na miejscu, ale przytém młodszy z synów, któremu na imię było Lech, zabił swego brata, a ubolewał obłudnie, że od smoka zjedzonym został. Panował on przez lat dwa po śmierci ojca, lecz skoro się to zabójstwo wydało, wypędzony został z kraju, a na miejsce jego wybrano piękną Wandę córkę Krakusa, która z wielką mądrością przez lat dziesięć rządziła ludem a w końcu dla jakiegoś pogańskiego ślubu, samą skoczyła w nurty

Wisły. To podanie o panowaniu Krakusa i jego córki potwierdzają dwie mogiły bardzo wysokie pod miastem Krakowem, które dotąd przypominają ich imiona, i uroczystość rękawki obchodzona przez lud krakowski na pamiątkę, że na tę mogiłę ukochanego monarchy przywiązany lud aż w rękawach ziemi nanosił.

P. Jakie są niepewne podania o początku Polski?

O. Jedno z nich jest o przybyciu 3ch braci imieniem Lech, Czech i Rus, którzy mieli być założycielami Polski czyli Lechii, kraju Czechów i Rossyi.

P. Jakie jest jeszcze drugie podanie?

O. O Lechu który przybył z nad brzegów rzeki Dunaju.

P. Czemże się on wsławił?

O. Założeniem miasta Gniezna.

P. Zkąd pochodzi nazwa tego miasta?

O. Od znalezienia w tém miéjscu gniazda orłów białych, i słów Lecha: gnieździmy się tutaj.

P. Kto po wygaśnięciu jego rodu panował?

O. Dwunastu Wojewodów.

P. Kogóż potém obrano?

O. Krakusa jednego z tych wojewodów.

P. Cóż ten Krakus zrobił dobrego dla narodu?

O. Założył miasto Kraków i nakłonił synów swoich do zgładzenia smoka pod górą Wawel.

P. Kto po nim objął rządy?

O. Starszy z jego synów imieniem Lech, lecz rządził tylko przez lat dwa.

P. Dla czegoż tak krótko?

O. Ponieważ naród przekonawszy się, że zamordował swego brata, wygnał go z kraju.

P. Kogóż późniéj powołano na jego miejsce?

O. Siostrę jego piękną Wandę.

P. Długoż rządziła ta Wanda?

O. Przez lat dziesięć.

P. Jakim sposobem śmierć swoją znalazła?

O. Utopiła się sama w rzece Wiśle dla jakiegoś tajemnego ślubu.

P. Jakież mamy dowody że Krakus i Wanda rzeczywiście istnieli?

O. Dwa kopce bardzo wysokie usypane pod miastem Krakowem, i obchód święta rękawki.

P. Dla czegoż uroczystość tę nazywają rękawką?

O. Dla tego iż utrzymuje podanie, że przywiązany lud po śmierci Krakusa rękawami na tę tak wysoką mogiłę, ziemi nanosił.

LEKCYA III.

Lech II, Popiel I, Zbrodnia Popiela II.

Po śmierci Wandy, moje dzieci, rządził znowu wojewoda z dwunastu radzcami, ale były to czasy bardzo nieszczęśliwe gdyż nieprzyjaciele zewsząd kraj łupili i napadali, znalazło się wprawdzie kilku śmielszych i zręczniejszych ludzi, którzy osięgli władzę nad ludem, lecz jeden tylko z nich którego zowią Leszkiem zasługuje na uwagę. Syn jego i następca Leszek III[ci] miał dwunastu synów, którzy w różnych ziemiach panowali, najstarszy z nich Popiel I[szy] miał stolicę w Gnieźnie. Syn jego Popiel II[gi] objąwszy władzę po ojcu oddał się próżnowaniu i rozpuście; miał on oprócz tego bardzo niedobrą żonę Niemkę, za której poradą wszystkich swoich stryjów potruł na uczcie i do jeziora Gopła powrzucać kazał; ten jego ciężki występek nie uszedł bezkarnie gdyż z ciał pomordowanych stryjów wylęgło się niezmierne mnóstwo myszy, które wszędzie ścigały Popiela a w końcu zagryzły go w raz z całą rodziną. Ale wszystkie te opowiadania, moje dzieci, liczą się do dziejów bajecznych, bo jeszcze

wtedy nie było nikogo co by je należycie spisał a przechodząc z ust do ust nic dziwnego, że się pomieszały z mnóstwem bajek do których żadnéj wiary przywiązywać nie można.

P. Kto rządził po śmierci Wandy?

O. Wojewoda z dwunastu radzcami.

P. Któryż z następnych władców zasługuje najwięcéj na uwagę?

O. Leszek II.

P. Jak się nazywał syn jego?

O. Leszek III, zostawił on dwudziestu synów z których najstarszy Popiel I, miał stolicę w Gnieźnie.

P. Któż po nim objął rządy?

O. Syn jego Popiel drugi zły i opieszały książe.

P. Jakiż on popełnił występek?

O. Potruł za namową żony stryjów swoich i ciała ich do jeziora Gopła wrzucić rozkazał.

P. Jakaż kara spotkała za to Popiela?

O. Został zjedzonym przez myszy, które się wylęgły z ciał pomordowanych stryjów.

P. Do jakich dziejów liczy si historyja o zjedzeniu Popiela?

O. Do dziejów bajecznych Polski.

LEKCYA IV.

(DZIEJE PEWNIEJSZE).

Piast.

Po śmierci Popiela, synowie potrutych stryjów jęli się ubiegać o władzę. Były namowy, przekupstwa i wiele czasu zeszło na niczém, obcy zaś ludzie korzystając z zamieszek domowych kraj łupili i najeżdżali. Nakoniec naród chcąc wreszcie wybrać sobie władzcę zwołał sejm czyli radę do miasta Kruświcy — żył tam wówczas Piast, człowiek bardzo zacny choć ubogi, rzemiosłem jego było kołodziejstwo, miał on oprócz tego kawał roli, którą uprawiał i żył bardzo szczęśliwie wraz z żoną swoją Rzepichą, która podobnież jak i on była już podeszłą w latach. O tym to Piaście powiadają, że kiedy wyprawiał postrzyżyny swemu synowi (co u pogan, bo Polacy nie byli jeszcze naówczas chrześcijanami, było coś nakształt obrządku chrztu, gdyż wtedy przy piérwszém obcinaniu włosów nadawano imię dziecięciu) przyszli do niego dwaj podróżni, których on bardzo gościnnie przyjął, postrzygli mu syna nadawszy mu imię Ziemowit, ci zaś podróżni byli to aniołowie, którzy przepowiedzieli Pias-

towi, że posiędzie koronę Polską co się też po wygaśnięciu rodu Popiela ziściło. — Panowanie potomków tego Piasta począwszy od syna jego Ziemowita, aż do Kazimierza Wielkiego zwanego Królem chłopków stanowi piérwszą epokę historyi Polskiéj.

P. Kto rościł sobie prawo do władzy po śmierci Popiela?

O. Synowie jego stryjów.

P. Kogóż w końcu obrano Księciem?

O. Piasta.

P. Kto to był ten Piast?

O. Kołodziéj z pod miasta Kruświcy, któremu już dawno w dniu postrzyżyn syna aniołowie w postaci dwóch podróżnych przepowiedzieli koronę Polską.

P. Jak się nazywała żona Piasta?

O. Rzepicha.

P. A syn jego?

O. Ziemowit.

LEKCYA V.

EPOKA I.

Ziemowit, Leszek, Ziemomysł, i Mieczysław I.

Ziemowit syn Piasta o którym już mówiliśmy, moje dzieci, objął rządy po ojcu, nie musiał on być ani zbyt mądrym ani zbyt walecznym, gdyż nic o tém nie wspomina historyja, panował lat 31, po nim nastąpił Leszek syn jego który znowu rządził lat 29, a następnie wnuk Ziemomysł lat 41, ten miał syna Mieszka czyli Mieczysława, który był ciemnym od urodzenia, i dopiéro w dniu postrzyżyn dano znać ojcu który smutnie rozmyślał nad jego kalectwem, że właśnie w téj chwili przejrzał, z czego zaraz wywnioskowała starszyzna że za niego Polska zaświetnieje nad inne narody. Od panowania tego Mieszka czyli Mieczysława I, to jest od 962 r. zaczynają się prawdziwe dzieje Polski; on to za namową żony swojéj Dąbrówki, księżniczki czeskiéj, przyjął wiarę chrześcijańską

i cały naród do czci prawego Boga nawrócił. Żył on lat 61 panował 30.

P. Kto objął rządy po Piaście?

O. Syn jego Ziemowit, po nim znowu Leszek, a nakoniec Ziemomysł prawnuk Piasta.

P. Jak się zwał syn Ziemomysła?

O. Mieszko czyli Mieczysław.

P. Co o nim wnioskowano w dziecińtstwie

O. Że za niego Polska zaświetnieje nad inne narody.

P. Zkąd poszła owa wróżba?

O. Ztąd że będąc ciemnym od urodzenia przejrzał dopiero w dniu swoich postrzyżyn.

P. Czem wsławił się następnie ten Mieszko czyli Mieczysław I?

O. Przyjęciem wiary chrześcijańskiej i nawróceniem na nią całego narodu.

P. Za czyją to namową uczynił?

O. Za namową żony swojéj Dąbrówki Księżniczki czeskiéj która będąc już wprzód chrześcijanką sprowadziła z Czech księży dla ochrzczenia ludu polskiego.

P. Odkąd zaczynają się prawdziwe dzieje Polski?

O. Od panowania Mieczysława I.

P. A co to są dzieje prawdziwe?

O. Są to opowiadania wiarogodnych ludzi którzy albo je sami widzieli, albo też z opowiadań drugich poważniejszych mężów spisali.

P. Jak długo żył Mieczysław I?

O. Lat 61.

P. A jak długo panował?

O. Lat 30.

LEKCYA VI.

Bolesław Chrobry, Mieczysław Gnuśny.

Skoro umarł Mieczysław I, Polacy oddali 992
rządy synowi jego Bolesławowi — był to Książe niezmiernie mądry i odważny, za co też zyskał sobie nazwę Chrobrego, czyli walecznego.

Ten więc Bolesław Chrobry panował bardzo szczęśliwie, rozszerzył granice Polski, i nad wielu sąsiedniemi narodami odniósł zwycięztwo. Za jego to czasów przybył do Polski z sąsiedniego kraju Czechów święty Wojciech, i udał się następnie do Pruss dla nawracania tamecz-

nych mieszkanców, ale ci zamiast uwierzyć jego nauce, zabili go włóczniami — kiedy ta wiadomość doszła do Polski, Bolesław Chrobry pospieszył natychmiast, aby pomścić się za śmierć S^{go} na Prusakach i ciało jego odebrać; wykupił je i z wielką czcią pochował w mieście Gnieźnie gdzie się też do dziś dnia znajduje.

Bolesław Chrobry wjeżdżając do zdobytego przez się Kijowa miał uderzyć mieczem w bramę *Złotą* nazwaną, na znak władzy nad zawojowaném grodem — od tego silnego uderzenia wyszczerbiło się żelazo i ztąd miecz ten nazwano *szczerbcem* — zachowywano go późniéj długie lata w skarbcu Krakowskim i przypasywano królom w czasie koronacyi. Bolesław Chrobry był piérwszym z władców Polski, który się koronował koroną Królewską, otrzymaną z rąk Cesarza Niemieckiego Ottona I, gdzie zjechał ten monarcha do Gniezna dla uczczenia zwłok S^{go} Wojciecha. Żył lat 58 panował lat 33.

Nie zawsze dzieci wradzają się w ojców, tak
1025 też i Mieczysław II, syn Bolesława Chrobrego w niczém nie był podobnym do niego, naród przezwał go Gnuśnym, i był on też gnuśnym rzeczywiście bo zamiast się zajmować sprawami narodu, hulał tylko i zasypiał bezczynnie

a nieprzyjaciel łupił i najeżdżał Polskę — miał on żonę Niemkę imieniem Ryxę, która za niego mięszała się do rządów i wiele niesprawiedliwości popełniała. — Żył on lat 44 panował lat 9.

P. Kto władał Polską po śmierci Mieczysława I ?

O. Syn jego Bolesław Chrobry, czyli waleczny.

P. Czém było sławne jego panowanie ?

O. Wielu znakomitemi zwycięztwy, oraz przybyciem S^go^ Wojciecha do Polski.

P. Jak zginął S^ty^ Wojciech ?

O. Został przebity włóczniami od Prusaków których chciał nauczać prawdziwéj wiary.

P. Gdzie spoczywa ciało tego świętego?

O. W Gnieźnie.

P. Co to był szczerbiec ?

O. Był to miecz Bolesława Chrobrego którym według podania miał uderzyć w bramę Złotą zwaną wjeżdzając do Kijowa po jego zdobyciu r. 1018.

P. Jak się nazywał syn i następca Bolesława Chrobrego ?

O. Mieczysław II Gnuśny.

P. Dla czego nazwano go Gnuśnym ?

O. Ponieważ lubił tylko hulanki i wypoczynek.
P. Jak się nazywała żona jego?
O. Ryxa.
P. Jak długo żył Bolesław Chrobry?
O. Lat pięćdziesiąt ośm.
P. A jak długo panował?
O. Trzydzieści trzy.
P. A syn jego Mieczyław Gnuśny?
O. Żył lat 44, panował tylko 9.

LEKCYA VII.

Kazimierz Mnich.

Po śmierci Mieczysława gnuśnego, Ryxa żona jego wraz z małoletnim synem Kazimierzem ujechała do Niemiec — tym sposobem jako w czasie bezkrólewia powstał znowu w Polsce nieład i najazdy nieprzyjacielskie i trwało to przez lat pięć aż nareszcie do tego stopnia sprzykrzyło się Polakom, że wyprawili poselstwo do Niemiec o powrót Kazimierza,

który też wkrótce nastąpił. Ten Kazimierz 1040
zwany jest w dziejach Kazimierzem *Mnichem* a to dla tego, że zostawał w klasztorze Benedyktynów (zakonników czyli mnichów) gdzie był przyjął już nawet pierwsze święccnie kapłańkie. Po powrocie swoim do Polski rządził lat 18 mądrze i sprawiedliwie a stoczywszy wiele pomyślnych wojen z nieprzyjaciołmi odzyskał znowu to co jego ojciec był utracił. Zostawił on dwóch synów: Bolesława i Władysława Hermana.—Żył lat 42.

P. Co czyniła Ryxa po śmierci Mieczysława II?

O. Odjechała do Niemiec wraz z synem Kazimierzem.

P. Co po pięciu latach bezkrólewia zrobili Polacy?

O. Wyprawili poselstwo o jego powrót.

P. Jak ten Kazimierz zwany jest w dziejach?

O. Kazimierzem Mnichem.

P. Zkąd poszła ta nazwa?

O. Ztąd że długi czas pozostawał w klasztorze Benedyktynów i tam już nawet przyjął pierwsze święcenia kapłańskie.

P. Wielu synów zostawił po sobie?

O. Dwóch: Bolesława Śmiałego i Władysława Hermana.

P. Jak długo żył ten monarcha?

O. Czterdzieści dwa lata.

P. A jak długo panował?

O. Lat 18.

LEKCYA VIII.

Bolesław Śmiały.

Starszy syn Kazimierza Mnicha, Bolesław zwany *Śmiałym*, objąwszy rządy po ojcu, z początku panował sprawiedliwie i odznaczył się wielu zwycięztwy, lecz wkrótce zatonął w rozpuście i cały naród gorszył swojem postępowaniem. Biskupem krakowskim był natenczas Stanisław Szczepanowski, mąż wielce świątobliwy ten więc napominał króla, lecz zamiast żeby jego przestrogi miały odnieść pożądany skutek, do tego stopnia rozdrażniły zuchwałego
1078 d. 8 Maja Bolesława, że go raz napadł w kościele na Skałce w Krakowie i tam go przed ołtarzem

rozsiekał. Po dokonaniu tak obrzydłego występku nie mógł on dłużéj panować w Polsce, gdyż oburzony naród niechciał już uznawać jego władzy, uciekł więc do Węgier i tam 1080
w ciężkiéj pokucie życia dokonał. Zamordowany przez niego Biskup Stanisław Szczepanowski jest to ten sam którego święto 8 Maja cały kraj nasz uroczyście obchodzi, gdyż jest on uznany przez kościół za głównego patrona Polskiéj ziemi.

P. Któryż z synów Kazimierza mnicha, objął berło po ojcu?

O. Bolesław śmiały.

P. Czy przez cały ciąg swego panowania był sprawiedliwym i walecznym?

O. Nie, gdyż w końcu zatonął w rozpuście, a nareszcie Stanisława Szczepanowskiego który go o to napominał w kościele na Skałce rozsiekał.

P. Kto to był ten Stanisław Szczepanowski?

O. Ten sam święty Stanisław Patron naszéj Ojczyzny którego obchodzimy uroczyście 8 Maja.

LEKCYA IX.

Władysław Herman, Bolesław Krzywousty.

Drugi syn Kazimierza mnicha Władysław
1081 Herman objął berło po śmierci Bolesława, ale był to jeden z tych ludzi którzy w prawdzie nic złego nie robią, ale też i nic dobrego nie wykonają; był kulawy na nogi i we wszystkiem polegał na zdaniu wojewody Sieciecha. Miał dwóch synów z których jeden Zbigniew wiecznie żył w niezgodzie z bratem swoim Bolesławem, którego od ust krzywych, *Krzywoustym* zwano. Ten Bolesłew Krzywousty był niezmiernie odważnym, walczył z nieprzyjaciołmi Polski od dziesiątego roku życia, wsławił się wielu zwycięztwy, a przy śmierci królestwo swoje podzielił pomiędzy pięciu synów: Władysława, Mieczysława, Konrada, Henryka i Kazimierza.— Żył on lat 54, panował 37.

P. Kto był następcą Bolesława Śmiałego?

O. Władysław Herman brat jego który się niczem nie odznaczył.

P. Ilu miał synów?

O. Dwóch, Bolesława i Zbigniewa.

P. Jak zwano tego Bolesława?

O. Krzywoustym, gdyż miał usta nieco skrzywione.

P. Czém się wsławił Bolesław Krzywousty?

O. Nadzwyczajną odwagą, i zdobyciem wielu miast na nieprzyjaciołach.

P. Komuż oddał państwo przy śmierci?

O. Podzielił je pomiędzy pięciu swoich synów: Władysława, Mieczysława, ~~Konrada~~, Henryka i ~~Kazimierza~~.

LEKCYA X.

Władysław Książe Krakowski, Mieczysław II, Kazimierz Sprawiedliwy.

Bolesław Krzywousty, moje dzieci, był jakieście to już widziały wojownik niepospolity, ale nieumiał przewidzieć tego, że z podziału królestwa pomiędzy tylu synów wynikną po jego śmierci wielkie niezgody, a ztąd zamieszki i straty dla narodu. Nastąpiło też to wkrótce

1139 gdy z kolei starszeństwa Władysław syn jego objąwszy księstwo Krakowskie a z niém największy dział i władzę po ojcu, podburzony przez żonę swoję Agnieszkę zapragnął posiąść także dziedzictwo braci swoich i w tym celu wezwawszy pomocy Rusinów obległ ich w mieście Poznaniu, gdzie natenczas bawili, lecz wkrótce został pokonanym i wraz z swą rodziną uciekać musiał do Niemiec, a lubo i ztamtąd starał się koronę odzyskać, nigdy już do władania krajem nie wrócił.— Rządził lat 9, żył 55.

1174 Po nim objął rządy brat jego Mieczysław, zwany *Starym*, lecz gdy i ten przez niesprawiedliwość naraził się ludowi musiał podobnież po 3ch latach z kraju ustąpić, a Polacy jednogło-
1177 śnie wezwali na tron najmłodszego z synów Bolesława Krzywoustego Kazimierza, który słusznie na przydomek *Sprawiedliwego* zasłużył — rządził ten monarcha lat 17 dość pomyślnie, umarł nagle, mając 46 lat wieku, pozostawiwszy małoletnich synów: Leszka i Konrada.

P. Co nastąpiło po śmierci Bolesława Krzywoustego?

O. Liczne spory i zamieszki z powodu rozdzielenia kraju pomiędzy jego synów.

P. Któryż z synów jego objął największy dział i władzę po ojcu?

O. Władysław książe Krakowski najstarszy z nich.

P. Czy książę ten był dobrym i sprawiedliwym?

O. Nie bynajmniéj, gdyż zamiast poprzestawać na swojém dziedzictwie za namową swéj żony Agnieszki, chciał braci swoich państw i życia pozbawić.

P. Jak za to ukaranym został?

O. Został pokonanym przy oblężeniu Poznania a następnie wygnanym z kraju.

P. Któż po nim został księciem Krakowskim?

O. Mieczysław brat jego zwany starym.

P. A ten czy długo panował?

O. Lat 3, gdyż naraziwszy się ludowi niesprawiedliwością podobnie jak brat starszy z kraju uciekać musiał.

P. Kogóż potém do władzy wezwali Polacy?

O. Kazimierza najmłodszego z braci zwanego Sprawiedliwym.

P. Długoż rządził ten monarcha?

O. ~~Najdłużéj z braci bo~~ lat 17, umarł on nagle pozostawiwszy synów: Leszka, który był

jeszcze dzieckiem natenczas i drugiego Konrada.

P. Wiele miał lat umierając?

O. Czterdzieści sześć.

LEKCYA XI.

Leszek Biały, Mieczysław II powtórnie, Władysław Laskonogi.

Leszek syn Kazimierza Sprawiedliwego, dla jasnych aż do białości włosów, *Białym* zwany, był jakieśmy to już w poprzedniéj lekcyi widzieli jeszcze zbyt młodym aby po śmierci ojca tron oddziedziczyć, korzystał z tego stryj jego Mieczyław *Stary*, i różnemi podstępami przekonawszy matkę jego Helenę, objął władzę nad krajem, lecz posiadłszy ją znowu popełniał nowe zdzierstwa i co raz więcéj od ludu był nienawidzonym. Leszek tymczasem pod opieką swéj matki i wojewody Goworka usunięty od rządów żył sobie spokojnie i bynajmniéj się o to nie troszczył. Skoro umarł nareszcie Mieczysław stary, Polacy wyprawili

poselstwo do Leszka zapraszając go do tronu lecz kładąc wtém za jedyny warunek ażeby posłał na wygnanie Goworka wojewódę, który mu był prawie drugim ojcem, ale chociaż i on sam chętnie chciał się poświęcić dla dobra młodego księcia, Leszek ani słyszeć o tém nie chciał, i przystał na to, że Władysława dla długich i cienkich nóg *Laskonogim* zwane- 1191
go, syna po zmarłym Mieczysławie obrano księciem Krakowskim.

Władysław ten był to książe bardzo łagodny i przystępny, lecz całą władzę swoję opierał na niejakim Mikołaju wojewodzie, po śmierci też tego Mikołaja lud powstał przeciwko Laskonogiemu, zmuszony zatém został uciekać do Gniezna, a Leszek *Biały* osiadł na tronie. 1207
Panował on lat 20 szczęśliwie lecz w końcu został zamordowanym przez Światopełka, jednego z mniejszych książąt, który niechciał mu płacić daniny. Za panowania Leszka *Białego* żył sławny historyk polski *Wincenty Kadłubek*, mąż świątobliwy, którego potém w poczet świętych zaliczył Kościół.

P. Dlaczego Leszek syn Kazimierza *Sprawiedliwego* przezwany był *Białym*?

O. Dlatego że miał włosy nadzwyczaj jasne, prawie białości dochodzące.

P. Czy Leszek Biały objął tron po ojcu?

O. Nie, gdyż był jeszcze zbyt młodym.

P. Któż więc otrzymał władzę?

O. Stryj jego Mieczysław.

P. Pod czyjąż opieką zostawał przez ten czas Leszek?

O. Pod opieką swéj matki Heleny i wojewody Goworka.

P. Cóż czynili Polacy po śmierci Mieczysława?

O. Wyprawili poselstwo do Leszka, zapraszając go do tronu.

P. Jakiż przytém kładli warunek?

O. Ażeby skazał na wygnanie Goworka.

P. Czy przystał na to Leszek?

O. Nie, gdyż niechciał splamić się taką niewdzięcznością.

P. Kogóż więc obrano na jego miejsce?

O. Władysława *Laskonogiego*.

P. Kto był ten Władysław *Laskonogi?*

O. Syn zmarłego Mieczysława, dla nóg długich i cieńkich *Laskonogim* zwany.

P. Kiedyż więc Leszek objął tron ojcowski?

O. Po ucieczce Władysława *Laskonogiego*,

która nastąpiła po śmierci faworyta jego Mikołaja wojewody.

P. Jaką śmiercią zginął Leszek?

O. Został zamordowany w mieście Gązawie przez jednego z mniejszych książąt imieniem Światopełka, który mu nie chciał płacić daniny.

P. Ko to był Wincenty Kadłubek?

O. Jeden z najpiérwszych historyków polskich.

P. A co to jest historyk?

O. Ten, który pisze historyę czyli dzieje jakiego kraju.

P. Za czyjegoż więc panowania żył Wincenty Kadłubek?

O. Za panowania Leszka *Białego*, był on księdzem, a nawet potém bardzo wysokiéj, bo biskupiéj dostąpił godności, lecz porzucił bogactwa i zaszczyty i w klasztorze życie zakończył. Był on tak bogobojnym, że po śmierci w poczet świętych policzonym został.

P. Jak długo żył Leszek Biały?

O. Lat 40.

P. A jak długo panował?

O. Lat 20.

LEKCYA XII.

Bolesław Wstydliwy.

1207 Po śmierci Leszka *Białego*, brat jego Konrad objął opiekę nad małoletnim jego synem Bolesławem którego późniéj nazwano *Wstydliwym*, lecz był to opiekun bardzo niesumienny, gdyż nietylko że go odarł z ojcowskiego dziedzictwa wczasie gdy już lat doszedłszy domagał się władzy, ale pojmał jeszcze w niewolę i wraz z matką pod zbrojną strażą w zamku Sieciechowskim osadził, zkąd go dopiéro opat miejscowy wybawił i razem z wolnością odzyskał Sandomierz i Zawichost. Lecz Bolesław wiedział dobrze, że chciwy stryj Konrad nie przestanie go prześladować, a czując się za nadto słabym do dania mu odporu, wezwał na pomoc Henryka Brodatego, księcia na Szląsku (który był mężem świętéj Jadwigi), ten wprawdzie poparł jego sprawę i odniósł zwycięztwo nad Konradem, ale jako potomek Bolesława Krzywoustego w linii najstarszéj

najstarszy, całe Krakowskie sobie zatrzymał, a nawet z Sandomierskiego małą mu tylko cząsteczkę wyznaczył. Bolesław zatém miał władzę tak ograniczoną aż do śmierci Henryka Brodatego, gdyż wtedy obrany został na
księstwo Krakowskie, ale panował on bardzo 1227
niedołężnie i nieszczęśliwie, za tego bowiem księcia Tatarzy, dziki bardzo naród azyjatycki, wkroczyli do Polski i roku 1240 wielkie spustoszenia sprawiali. Żoną jego była święta Kinga albo Kunegunda, córka Beli króla Węgierskiego.—Konrad książe Mazowiecki stryj Bolesława Wstydliwego, sprowadził do Polski
zakon rycerzy niemieckich, którzy od czar- 1225
nych krzyżów na białych płaszczach zwali się krzyżakami, i oddał im w posiadanie ziemię Chełmińską, ale zakon ten zamiast wdzięczności wiele bardzo złego potém wyrządził Polakom i nieraz jeszcze o nim usłyszycie moje dzieci.

P. Pod czyją opieką został po śmierci Leszka syn jego Bolesław?

O. Pod opieką swego stryja Konrada księcia mazowieckiego.

P. Czy ten Konrad był dobrym opiekunem dla Bolesława?

O. Nie, gdyż nietylko go od władzy odsunął, ale jeszcze pod strażą wraz z matką w zamku Sieciechowskim osadził.

P. Za czyjąż władzą wydostał się Bolesław z pod przemocy stryja?

O. Za władzą miejscowego opata, który mu téż dopomógł do odzyskania miast Zawichosta i Sandomierza.

P. Kogóż następnie wezwał Bolesław na pomoc przeciw stryjowi?

O. Krewnego swego Henryka *Brodatego* księcia na Szląsku, który miał za żonę świętą Jadwigę.

P. Czy mu ten Henryk skutecznie dopomógł?

O. Niezupełnie, bo w odniesioném nad Konradem zwycięztwie, niby z prawa starszeństwa całe Krakowskie sobie zatrzymał, a nawet i z Sandomierskiego małą tylko cząstkę Bolesławowi wydzielił.

P. Długoż trwała tak ograniczona władza Bolesława *Wstydliwego*.

O. Do śmierci Henryka *Brodatego*.

P. Kto to byli Tatarzy?

O. Był to naród bardzo dziki w Azyi zamieszkały, który poraz piérwszy naszedł Polskę roku 1240, to jest za panowania Bolesława *Wstydliwego*.

powierzył straż zamku krakowskiego niejakiemu Sulkonowi rycerzowi z Międzyrzyca. Sulkon nie okazał się godnym powierzonego sobie urzędu, gdyż za tajemnym wpływem mieszczan krakowskich, wydał zamek i miasto Henrykowi *Rzetelnemu* (Probus), księciu na Szląsku, również pochodzącemu z krwi Piastów. Nowy książe ucieszony zaprowadził w Krakowie swoje rządy i odjechał do Wrocławia. Bolesław Mazowiecki niechcąc jednak tak łatwo ustąpić, udał się o pomoc do Władysława Łokietka, brata zmarłego Leszka Czarnego książęcia na Brześciu i Kujawach, dla małego wzrostu tak przezwanego, i z nim razem uderzył na wojska Henryka, a lubo odniósł nad nim zwycięztwo pod Siewierzem, Krakowa jednak już nigdy nie odzyskał. Umarł też wkrótce i Henryk *Rzetelny*, a ponieważ nie miał dzieci, którymby posiadłości swe w Polsce zapisał, przeto Krakowskie i Sandomierskie przekazał niby testamentem Przemysławowi II około 1289 roku.

P. Kto został powołanym do władzy po śmierci Bolesława *Wstydliwego?*

O. Leszek *Czarny* syn Kazimierza księcia na Kujawach.

P. Jak długo panował ten książe?

O. Lat 10.

P. Czémże w tym przeciągu czasu wsławił on swoje imię?

O. Niczém oprócz odwagi z jaką walczył przeciwko Konradowi panu na Czersku.

P. Czy w końcu jednak odniósł zwycięztwo nad Konradem?

O. Nie, gdyż przeciwnie od niego pokonanym został.

P. Wieleż lat miał Leszek Czarny umierając?

O. Lat 38.

P. Czy dziesięcioletnie jego panowanie było szczęśliwém dla narodu?

O. Nie, gdyż wczasie jego rządów najokropniejsze klęski prześladowały Polskę.

P. Któż następnie obranym został od Krakowian i Sandomierzanów?

O. Bolesław *Pobożny* książe mazowiecki, brat owego Konrada, który wojował z Leszkiem Czarnym.

P. Komuż tenże powierzył straż zamku krakowskiego?

O. Niejakiemu Sulkonowi rycerzowi z Międzyrzyca.

P. Cóż uczynił ten Sulkon?

O. Wydał zamek i miasto Henrykowi *Rzetelnemu* księciu szląskiemu.

P. Jakże dalej postąpił sobie Henryk?

O. Postanowił swoje rządy w Krakowie, a sam wyjechał do Wrocławia.

P. Czy wrócił ztamtąd i sprawował rządy w Polsce?

O. Nie, gdyż wkrótce zachorował, a narcszcie i umarł nie pozostawiwszy po sobie żadnego dziedzica.

P. Komuż więc przekazał Krakowskie i Sandomierskie?

O. Przemysławowi II.

P. Czy Bolesław Mazowiecki nigdy już nie starał się odzyskać władzy?

O. Starał się, lecz nadaremnie, gdyż pomimo zwycięztwa odniesionego pod Siewierzem, nad wojskami Henryka *Rzetelnego*, nigdy już Krakowa nie odzyskał.

P. Kto dopomagał mu w jego sprawie?

O. Władysław Łokietek kiąże Brzesko-kujawski, brat Leszka Czarnego.

P. Dla czego zwany był Łokietkiem?

O. Dla bardzo niskiego wzrostu.

LEKCYA XIV.

Przemysław, Wacław I, Wacław II, Władysław Łokietek.

Przemysław II, któremu był Henryk *Rzetelny* swoje posiadłości w Polsce testamentem przekazał, potwierdzony wyborem szlachty, objął władzę nad księstwem Krakowskiém i Sandomierskiém. Koronowanym był w Gnieźnie w pierwszą niedzielę po świętym Janie Chrzcicielu r. 1259, ale panował on bardzo krótko, gdyż zaraz w drugim roku po koronacyi, kiedy bawił w Rogoźnie na nabożeństwie, wpadli Niemcy nasadzeni przez Ottona Margrafa Brandeburgskiego: drugiego jeszcze Ottona i Jana, który nawet był krewnym królewskim. Porwali oni żywcem Przemysława i gdy uwieść go nie mogli, w drodze zabili. Miał ten Przemysław córkę jedynaczkę imieniem Ryxę albo Reginę, którą wydał za Wacława króla Czeskiego, który to Wacław zaprosiwszy go do Pragi, wyjednał sobie u niego jeszcze za życia władzę nad księstwami Lubelskiém

i Sandomierskiém, do uzyskania zaś władzy obszerniejszéj stał mu na zawadzie Władysław Łokietek brat Leszka Czarnego; Wacław więc obległ go w Sieradzu i skończyło się na tém, że tenże uznał go nietylko panem Krakowskiego i Sandomierskiego księstw, lecz nawet swoim własnym. Gdy jednakże Przemysław zamordowanym został, a Wacław natenczas nie był obecnym w kraju, on objął osierocone ziemie pod swoją władzę, dla pozoru uznawszy powtórnie władzę zięcia Przemysławowego. Zaczął tedy panować Władysław Łokietek, lecz ustaliwszy swą władzę, miał się wcale nie dobrze sprawować, a przytém tak się naraził duchowieństwu, że wkrótce zmuszonym został uchodzić ze swych posiadłości. Wacław tymczasem panował w Polsce przez lat pięć, po śmierci zaś jego która nastąpiła w r. 1305, nastąpił syn jego Wacław II, lecz ten przeżył tylko ojca o półtora roku i został zabity przez własnego sługę, gdy spał w południe u dziekana w Ołomuńcu.

P. Czy Przemysław II osięgnął przekazane sobie ziemie po śmierci Henryka *Rzetelnego?*

O. Osięgnął i koronował się w Gnieźnie r. 1259.

P. Długoż rządził państwem?

O. Dwa lata niespełna.

P. Dlaczegóż tak krótko?

O. Ponieważ został zamordowanym przez Niemców nasadzonych przez Ottona margrafa brandeburgskiego w mieście Rogoźnie.

P. Czy książe ten zostawił jakie potomstwo?

O. Zostawił córkę wydaną za Wacława króla czeskiego.

P. Cóż uczynił ten Wacław?

O. Zaprosiwszy do Pragi ojca swojéj żony, wyjednał na nim jeszcze za życia władzę nad księstwami Krakowskiém i Sandomierskiém.

P. Któż stał mu na przeszkodzie do rozciągnięcia obszerniejszéj władzy?

O. Władysław Łokietek.

P. Jakże więc sobie z nim poradził?

O. Obległ go w Sieradzu, i hołd na nim wymusił.

P. Któż jednak po zamordowaniu Przemysława objął osierocone po nim ziemie?

O. Tenże sam Władysław Łokietek brat Leszka Czarnego.

P. Czy ustaliwszy swą władzę mądrze i sprawiedliwie rządził krajem?

O. Nie, do tego stopnia nawet że wkrótce

naraziwszy się wszystkim zupełnie go opuścić musiał.

P. Długoż następnie władał ów Wacław król Czeski i Polski zięć Przemysława?

O. Pięć lat tylko.

P. A syn i następca jego Wacław II, czy długo przeżył ojca?

O. O półtora roku tylko.

P. Jaką śmiercią zginął?

O. Został zamordowanym przez własnego sługę gdy spał w południe u dziekana w Ołomuńcu.

LEKCYA XV.

Władysław Łokietek.

Ów Władysław Łokietek brat Leszka Czarnego o którym juz wam w poprzednich dwóch lekcyach wspominałam moje dzieci, wyzuty ze wszystkich swoich posiadłości długo błąkać się musiał w kryjówkach gór Karpackich, a nakoniec schronił się do Omoda znakomitego pana węgierskiego, w dalszym zaś ciągu swej ucieczki

udał się aż do Rzymu dla wyjednania sobie względów i pomocy Papieża, a za życia jeszcze Wacława I, gdy tenże wyszedł z liczném wojskiem do Węgier dla popierania sprawy swego syna, korzystając z pory ubiegł Pełczyska zamek katedry Krakowskiéj, a z niego opanował Lelów i Wislicę. Chłopi mu pomogli że dostał Sandomierz, a następnie szlachta do odzyskania Krakowa, Sieradza, Łęczycy i Kujaw. Przeszkadzali mu jeszcze mieszczanie Krakowscy gdyż pewnego razu zamknęli miasto i przywołali Bolesława księcia Opolskiego, lecz ponieważ to byli prawie sami Niemcy pod przywództwem Wójta Alberta, przeto bunt wkrótce uśmierzonym został, wielu z nich śmiercią pokarano, a Władysław Łokietek znowu do władzy wrócił.

Po śmierci Wacława władza tego Książęcia jeszcze więcéj się wzmogła, zjednoczył on pod swoje berło rozdzielone prowincye Polski, koronował się w Krakowie i przybrał tytuł króla polskiego i krakowskiego w roku 1320. Odtąd rządził Władysław Łokietek mądrze i sprawiedliwie, zdradziecki zakon Krzyżaków po wielekroć zwyciężył, z sąsiednim Księciem panującym na Litwie związki przyjazne zawarł, i wiele przez to korzyści krajowi przyczynił

LEKCYA XVI.

Kazimierz Wielki.

Władysław Łokietek jak słyszeliście już moje dzieci, umierając prosił Polaków ażeby po jego śmierci wynieśli na tron syna jego Kazimierza, ale razem i tego syna upominał, ażeby był dobrym i sprawiedliwym dla narodu, jeżeli kiedy dojdzie do królewskiéj władzy, a że Polacy umieli ocenić męztwo i rozum syna zmarłego króla, przeto nie wachali się długo i Kazimierz jednogłośnie na tron powołany 133
został, że zaś był jeszcze bardzo młody (gdyż liczył zaledwie lat 23) dodano mu przybocznego radcę Jaśka czyli Jana z Mielsztyna. Kazimierz nie tylko że nie zawiódł położonego w sobie zaufania narodu, ale go coraz więcéj zyskiwał; liczne nieprzyjacioły Polski, szczęśliwie pokonał, spór z Krzyżakami mądrze ukończył, piękne i sprawiedliwe prawa narodowi przepisał i na wiekopomnym sejmie w Wiślicy przedstawił, wznosił nowe zamki i miasta, lud prosty opieką swoją osłaniał, i był niezmiernie dla niego przystępnym, co mu też nazwę Króla Chło-

pków zyskało. Za jego panowania Polska była w stanie kwitnącym, a bogactwo i zamożność do tego stopnia rozszerzyły się między ludem; że kiedy Kazimierz obchodził wesele wnuczki swojéj Elżbiety z Karolem IV królem czeskim i rzymskim i wielu królów i książąt na ten obrzęd do Krakowa zaprosił, wójt miasta tego Mikołaj Wierzynek (*Virsing* z nad Renu przybyły lecz oddawna w Polsce zamieszkały) wszystkich tych monarchów na sutą ucztę do siebie zaprosił, i bogate dary na pamiątkę im ofiarował. Temu Kazimierzowi przyznano w dziejach imię wielkiego, bo był rzeczywiście wielkim w swoich czynach. Na nim wygasła linia męzka potomków Piasta, nie miał on bowiem synów, i za następcę po sobie naznaczył swego siostrzeńca Ludwika króla Węgierskiego. (*)

Umarł mając lat 60, po 37-mio letnim panowaniu w Polsce. 1370

P. Któż wstąpił na tron Polski po śmierci Władysława Łokietka?

O. Kazimierz Wielki syn jego, zwany inaczéj Królem Chłopków.

P. Dla czegoż tak go nazwano?

(*) W księstwie zaś Mazowieckiém Piastowie rządzili jeszcze do roku 1526, a na Szląsku do 1675.

O. Dla tego że był niezmiernie ludzkim i przystępnym dla chłopków.

P. Czemże więcéj wsławił się ten monarcha?

O. Licznemi zwycięztwy nad nieprzyjaciołmi Polski, zakończeniem sporu z Krzyżakami oraz napisaniem mądrych praw które na sejmie w Wiślicy zgromadzonym stanom przedstawił.

P. Kto to był Mikołaj Wierzynek?

O. Wójt miasta Krakowa a razem i podskarbi Kazimierza Wielkiego?

P. Cóż ten Wierzynek uczynił w czasie wesela Elżbiety wnuczki Kazimierza Wielkiego?

O. Wszystkich na ten obrządek w Krakowie zebranych monarchów, do siebie na sutą ucztę zaprosił i kosztowne im dary na pamiątkę ofiarował.

P, W którym roku życia umarł Kazimierz Wielki?

O. W sześćdziesiątym, po trzydziesto-siedmioletniém panowaniu wPolsce.

P. Kogóż wyznaczył za następcę po sobie?

O. Siostrzeńca swego Ludwika króla węgierskiego.

P. Czy Kazimierz Wielki był już ostatnim królem polskim z rodu Piasta?

O. Tak jest ostatnim w linii męzkiéj w księ-

stwie zaś Mazowieckiém potomkowie Piasta rządzili aż do r. 1526 a na Szląsku do r. 1675.

LEKCYA XVII.

Ludwik król polski i węgierski.

Ludwik ów król węgierski, którego był Kazimierz Wielki za następcę po sobie naznaczył, był synem Karola Roberta króla węgierskiego i Elżbiety córki Władysława *Łokietka*, objął on rządy w Polsce roku 1370 i koronowanym był w Krakowie po czém zaraz prawie do rodzinnych Węgier odjechał. Jako król węgierski był on słusznie do rzędu pierwszych monarchów liczonym, lecz Polska za to wiele bardzo ucierpiała za jego rządów, gdyż mało go to obchodziło że ją uszczuplał, był niesprawiedliwym względem narodu, bo prędzéj zawsze obcemu niż Polakowi łaski wyświadczał. Pod nieobecność króla rządziła matka jego Elżbieta, a ztąd różne nieporozumienia i pomyłki działy się w kraju z błędnych jéj rządów wyniknął raz wielki rozruch

w Krakowie, w czasie którego nie mało Węgrów i Polaków poległo; nakoniec zniechęcona Elżbieta wyjechała z Polski, a Ludwik postanowił wice-królem Władysława Opolskiego, tego samego co to założył kościół na Jasnéj-Górze w Częstochowie i obraz cudowny Matki Boskiéj z Bełzkiego zamku sprowadzony wnim umieścił. Szczęściem panowanie Ludwika nie było długiém, wynosiło bowiem tylko lat jedenaście i miesięcy dziesięć, umarł on w Tyrnawie roku 1382 mając lat 56 i pół.

P. Czyjm synem był Ludwik król węgierski następca Kazimierza Wielkiego?

O. Karola Roberta króla węgierskiego i Elżbiety córki Władysława *Łokietka.*

P. Czy panowanie jego przyniosło szczęście dla Polski?

O. Nie, bynajmniéj, gdyż zawsze przekładał rodzinne Węgry.

P. Kto w czasie jego nieobecności z nieograniczoną władzą rządził Polską?

O. Matka jego Elżbieta.

P. A czy rządy jéj były mądre i sprawiedliwe?

O. Przeciwnie, gdyż dozwalała na rozmaite nadużycia, zkąd nakoniec przyszło do krwa-

wego starcia w Krakowie między Węgrami i Polakami.

P. Kogóż po odjeździe Elżbiety mianował Ludwik wice-królem w Polsce?

O. Władysława księcia Opolskiego.

P. Cóż sławnego w dziejach uczynił ten książe?

O. Założył kościół na Jasnéj-Górze w Częstochowie i umieścił w nim cudowny obraz Matki Boskiéj.

P. Długoż trwało panowanie Ludwika w Polsce?

O. Jedenaście lat i miesięcy dziesięć.

P. Gdzież ten król życie zakończył?

O. W Tyrnawie, mając lat 56 i pół.

LEKCYA XVIII.

Bezkrólewie, Jadwiga królowa polska.

Ludwik król węgierski i polski nie zostawił umierając syna po sobie, lecz tylko dwie córki Maryję zaślubioną Zygmuntowi margrafowi brandeburgskiemu i Jadwigę zaręczoną z Wilhelmem księciem austryjackim, ztąd więc zno-

O. Nie, lecz przyrzekł nim zostać, oraz przyłączyć swe kraje do korony polskiéj, jeśli Jadwiga odda mu swoją rękę.

P. Dlaczego na to przystała Jadwiga?

O. Przez wzgląd na dobro Polski i religii swiętej.

P. Czy Jagiełło po jéj zaślubieniu dotrzymał swych obietnic?

O. Dotrzymał jak najzupełniéj, wiarę chrześcijańską z całym narodem litewskim przyjął.

P. Pod jakiém imieniem objął tron polski?

O. Pod imieniem Władysława, które mu na Chrzcie świętym nadano.

P. Która epoka Historyi Polskiéj zaczyna się z wstąpieniem na tron Władysława Jagiełły?

O. Epoka druga.

LEKCYA XIX.

EPOKA II.

Władysław Jagiełło.

Piękna królowa Jadwiga która z taką wspaniałomyślnością poświęciła się dla dobra Polski, była nietylko mądrą i cnotliwą, ale za-

razem pełną męzkiéj odwagi, kiedy bowiem Władysław Jagiełło udał się do Litwy, ona w zastępstwie męża na czele wojsk walczyła z nieprzyjaciołmi kraju i odzyskała w roku 1390 Ruś czerwoną, czyli Galicyję, i całe jéj życie było pełném zasług, a gdy umarła mając zaledwie 27 lat, cały naród gorzko jéj śmierć opłakiwał, a Władysław Jagiełło do śmierci zachował jéj ślubny pierścionek jako najdroższą pamiątkę; nie zostawiła ta królowa żadnego dziecięcia, jedyna jéj córeczka Bonifacyja, żyła tylko trzy dni na świecie. Po jéj śmierci miał jeszcze Jagiełło trzy żony, z tych jedna Anna hrabianka Cylii, zostawiła jedną córkę Jadwigę, zaręczoną późniéj margrabi brandeburgskiemu, druga Elżbieta Granowska Pilecka z domu, zmarła bezpotomnie, z trzeciéj zaś Zofii księżniczki kijowskiéj, doczekał się już w późnym wieku dwóch synów: Władysława i Kazimierza. W zastępstwie Jagiełły rządził Litwą z początku Skirgiełło brat jego rodzony, lecz ponieważ stał się niegodnym jego zaufania, usunął go od władzy i oddał ją Witoldowi synowi Kiejsztuta bratu stryjecznemu, szlachetnemu i pełnemu odwagi książęciu. Panowanie Władysława Jagiełły odznaczało się potęgą kraju i wielu sławnemi zwycięztwy od-

niesionemi nad nieprzyjaciołmi, z tych najznakomitsze w dziejach zajmuje miejsce bitwa stoczona z Krzyżakami między Grünwaldem i Tannenbergiem w któréj zginął Ulryk Jungingen wielki mistrz tego zakonu. Umarł Jagiełło w późnym wieku, bo mając już lat 86, po 48mio letniem panowaniu w Polsce, zaziębiwszy się mocno słuchając późno w noc śpiewu słowików. Za jego czasów żyło w Polsce wielu ludzi godnych wspomnienia, między innemi Zawisza *Czarny* (tak zwany od czarnéj zbroi którą nosił), słynął z nadzwyczajnéj odwagi i rzetelności w dotrzymaniu danego słowa, która aż poszła w przysłowie: „polegaj na nim jakby na Zawiszy,“ mówiono zwykle chcąc pochwalić czyją rzetelność, zginął on w bitwie z Turkami. *Zbigniew Oleśnicki* który młodym będąc chłopcem ocalił życie Władysławowi Jagielle w bitwie pod Grünwaldem, a następnie zostawszy księdzem, doszedł do godności biskupa krakowskiego.

Spytek z Mielsztyna który zginął w bitwie z Tatarami, niechcąc przyjąć turbana Edygi wodza ich, który mu tenże ofiarował dla ocalenia w boju.

Za panowania Władysława Jagiełły Arcybiskup Gnieźnieński dla uzyskania najwyższéj

władzy i powagi wśród duchowieństwa wyrobił sobie u papieża tytuł prymasa.

P. Czy królowa Jadwiga odznaczała się jedynie pięknością i niewieściemi cnotami?

O. Nie, gdyż odznaczała się równie odwagą wśród boju.

P. Kiedyż tego dała dowody?

O. Pod nieobecność męża swego bawiącego w Litwie, gdy załogi węgierskie nietylko z wielu miejsc wygnała, ale i Ruś czerwoną w roku 1390 odebrała.

P. W jakim wieku umarła Jadwiga?

O. W 27 roku życia.

P. Czy zostawiła potomstwo?

O. Nie, gdyż jedyna jéj córeczka Bonifacya żyła tylko 3 dni.

P. Czy po jéj śmierci Władysław Jagiełło wszedł w inne związki małżeńskie?

O. Tak jest, miał on jeszcze potém kolejno inne żony.

P. Jak się one nazywały?

O. Pierwsza: Anna hrabianka Cylii druga Elżbieta Granowska Pilecka z domu, trzecia Zofia księżniczka kijowska matka dwóch synów Władysława i Kazimierza.

P. Któż rządził Litwą w zastępstwie Jagiełły?

O. Z początku brat jego rodzony Skirgiełło, a następnie stryjeczny Witold syn Kiejsztuta.

P. Czémże się jeszcze wsławił Władysław?

O. Sławném zwycięztwem odniesioném nad Krzyżakami między Grünwaldem i Tannenbergiem, gdzie zginął mistrz tego zakonu Ulryk Jungingen.

P. Kiedyż umarł Władysław Jagiełło?

O. W późnym bardzo wieku, bo w 86 roku życia, zaziębiwszy się mocno słuchając zbyt późno w noc śpiewu słowików.

P. Jacy mężowie znakomici żyli za jego panowania?

O. Zawisza Czarny, Zbigniew Oleśnicki i Spytek z Mielsztyna.

P. Jak długo trwało panowanie Jagiełły?

O. Lat 48.

P. Co znaczy tytuł prymasa?

O. Tytuł ten oznaczał duchownego, mającego w kraju piérwszą władzę i znaczenie po królu.

LEKCYA XX.

Władysław III (Warneńczyk).

1434 Władysław III syn Jagiełły miał zaledwie lat 10 przy śmierci ojca, jednak za staraniem swéj matki został powołanym do tronu z przydaną sobie opieką. Młodziuchny ten król odznaczył się wkrótce nadzwyczajném męztwem, w kilku bitwach okropne klęski zadał Turkom, a sława jego rozeszła się po najodleglejszych krainach. Sąsiedni naród Węgrów, który ciągle bardzo wiele cierpiał od Turków, potrzebując silnéj przeciwko nim pomocy, po śmierci króla swego Alberta w roku 1440 ofiarował koronę swoje Władysławowi, który przyjęcia jéj nie odmówił. Uspokoił on ich domowe niezgody, a za pomocą Huniada i Skanderberga księcia Albanii, powielekroć Amurata I Cesarza Turków zwyciężył, a nakoniec zawarł z nim bardzo korzystny pokój na lat 10.

Nakłoniony jednak silnie przez Juljusza Cesariniego legata czyli posła papiezkiego zaprzysiężone przymierze z Turkami złamał i z liczném wojskiem posunął się wgłąb nie-

przyjacielskiego kraju. Ale szczęście opuściło tą razą oręż Władysława, stracił on bowiem w téj wojnie większą część żołnierzy i sam zewsząd oskoczony od Turków pod miastem Warną w Bulgaryi młode swe życie utracił, licząc 20 lat wieku po 10cio letniem panowaniu w Polsce, a 4ro letniem w Węgrzech. Od miejsca swojéj śmierci powszechnie jest nazywany w dziejach *Warneńczykiem.* — Poległ w roku 1444.

P. Wiele miał lat Władysław III w chwili śmierci swego ojca?

O. Dziesięć.

P. Jakże więc w tak młodym wieku mógł być powołanym do tronu?

O. Z przydaną sobie opieką aż do lat dojrzalszych.

P. Czémże się wsławił ten król tak młody?

O. Nadzwyczajném męztwem w bitwach z Turkami.

P. Czy tylko polską koronę posiadał Władysław III?

O. Miał sobie ofiarowaną także węgierską po śmierci Alberta króla tego kraju.

P. Kto pomagał Władysławowi III w bitwach z Turkami?

O. Huniad i Skanderberg książe Albanii.

P. Na wiele lat zawarł on pokój z Amuratem I.

O. Na lat 10.

P. Czy dotrzymał zaprzysiężonego z Turkami przymierza?

O. Nie, gdyż złamał je za namową Juliusza Cesariniego legata papiezkiego.

P. Pod jaką nazwą Władysław III znanym jest w dziejach?

O. Pod nazwą Warneńczyka, gdyż zginął w bitwie z Turkami pod miastem Warną w Bulgaryi, mając lat 20.

P. Jak długo więc panował w Polsce?

O. Lat 10.

P. A w Węgrzech?

O. Cztery.

LEKCYA XXI.

Kazimierz Jagiellończyk.

Okropna klęska pod Warną głęboko dotknęła cały kraj polski, naród bowiem serdecznie przywiązany był do Władysława III,

a znając jego znakomite męztwo długo nie chciał uwierzyć jego śmierci a razem ofiarować korony polskiéj młodszemu bratu Kazimierzowi Jagiellończykowi, i dopiero za przykładem Węgrów, którzy na tronie osadzili Władysława syna cesarza Alberta odważyli się to uczynić. Kazimierz Jagiellończyk przez cały przeciąg panowania swego brata w Polsce, zajmował się rządzeniem Litwy, do którego to kraju tak się był przywiązał, że nie wprzódy przyjął ofiarowaną sobie koronę, aż gdy zniecierpliwieni Polacy zagrozili mu powołaniem na tron Bolesława księcia Mazowieckiego, objął tedy władzę nad krajem r. 1453. Król ten wiódł znowu zacięte wojny z Krzyżakami, a nawet w bitwie pod Chojnicą w wielkiém był niebezpieczeństwie i ledwie za staraniem kilku wiernych sobie rycerzy ocalał. Panowanie Kazimierza Jagiellończyka było dość pomyślném dla Polski, miał on liczne potomstwo, synowie jego byli: Kazimierz który dla cnót i pobożności swojéj w poczet świętych policzonym został, Władysław król czeski i węgierski, Jan Albert, Alexander, Zygmunt, którzy kolejno po ojcu panowali w Polsce i Fryderyk który obrawszy sobie stan duchowny był Biskupem krakowskim, potém zaś Arcybiskupem

Gnieźnieńskim. Córek było sześć zaślubionych różnym książętom niemieckim. Nauczycielem synów Kazimierza Jagiellończyka był znakomity historyk ksiądz Jan Długosz. Za panowania tego króla urodził się w Toruniu r. 1473 sławny astronom Mikołaj Kopernik. Umarł Kazimierz Jagiellończyk w Grodnie mając lat 65 w 48 roku swego panowania.

P. Czy Polacy natychmiast po klęsce warneńskiéj powołali na tron Kazimierza Jagiellończyka?

O. Nie, gdyż długo nie mogli uwierzyć śmierci Władysława III.

P. Kiedyż to nakoniec uczynili?

O. Gdy ujrzeli że Węgrzy tron swój ofiarowali Władysławowi synowi cesarza Alberta.

P. Czy Kazimierz Jagiellończyk skwapliwic pośpieszył na żądanie narodu?

O. Nie, gdyż długo sprawując rządy w Litwie niezmiernie się do niéj przywiązał.

P. Cóż go wreszcie do tego skłoniło?

O. Obawa ażeby Polacy nie powołali Bolesława księcia Mazowieckiego.

P. Czy panowanie Kazimierza Jagiellończyka było pomyślne dla Polski?

O. Tak jest, gdyż w owym czasie była ona w stanie kwitnącym.

P. Jak się nazywali synowie jego?

O. Kazimierz (który dla cnót i pobożności swojej w poczet świętych zaliczonym został), Władysław (król Czeski i Węgierski) Jan Albert, Alexander, Zygmunt, ci trzej potém kolejno panowali w Polsce i Frydery który obrawszy sobie stan duchowny, był biskupem Krakowskim, a następnie arcybiskupem Gnieźnieńskim.

P. Kto był nauczycielem synów Kazimierza Jagiellończyka?

O. Znakomity dziejopis polski ksiądz Jan Długosz.

P. Z czegóż jeszcze jest pamiętne panowanie tego króla?

O. Z urodzenia Mikołaja Kopernika sławnego astronoma, którego posąg stoi w Warszawie obok gmachu Akademii Medycznéj.

P. Gdzie się urodził Mikołaj Kopernik?

O. W Toruniu r. 1473.

P. Kiedyż umarł Kazimierz Jagiellończyk?

O. W 65 roku życia, a w 48 swego panowania.

LEKCYA XXII.

Jan Albert.

1492. Jan Albert syn Kazimierza Jagiellończyka na którego prawem starszeństwa przypadł tron po ojcu, zbyteczną dumą odstręczał od siebie serce narodu, tak że ledwie za usilném staraniem matki swéj Elżbiety przy władzy się utrzymał. Poniósł on straszliwą klęskę w lesie bukowińskim, gdzie podstępny Stefan hospodar wołoski, wprowadziwszy w zasadzki wojsko polskie, kazał popodcinać drzewa i tym sposem okropną mu zgotował zgubę. Mistrz krzyżaków Fryderyk książe Saski wzbraniał się złożyć hołdu i już Jan Albert gotował się do wojny przeciwko niemu, kiedy nagle po 9ciu latach panowania w 42 roku życia w Toruniu życie zakończył. Nie miał on żony, i potomstwa krajowi nie zostawił.

P. Któryż z synów Kazimierza Jagiellończyka najpierw po nim panował?
O. Jan Albert.

P. Czémże pamiętném zostało nazawsze jego panowanie?

O. Okropną klęską w lesie bukowińskim poniesioną, w czasie wojny przeciwko Stefanowi hospodarowi wołoskiemu.

P. Przeciw komu gotował się do wojny Jan Albert?

O. Przeciw Mistrzowi krzyżackiemu Fryderykowi księciu Saskiemu niechcącemu złożyć hołdu.

P. Czy ta wojna przyszła do skutku?

O. Nie, gdyż właśnie wtedy Jan Albert nagle umarł w Toruniu po 9ciu letniém panowaniu a w 48 roku życia.

P. Czy zostawił następcę po sobie?

O. Nie.

LEKCYA XXIII.

Aleksander.

Po śmierci Jana Alberta wstąpił na tron 1501
polski brat jego Aleksander, panowanie jego zbyt krótkie, bo tylko 5 lat trwające niczém

się nie odznacza w dziejach; pamiętném jest ono jedynie zebraniem w jedną księgę prawodawstwa polskiego, które w r. 1505 na sejmie Radomskim potwierdzoném zostało. Za jego téż czasów w skutek sporów dwóch możnych panów, Zabrzeżińskiego i Michała Glińskiego, powstały zaburzenia w Litwie. Na krótko przed śmiercią Aleksandra wpadli Tatarzy na Litwę, lecz przez Michała Glińskiego pod Kleckiem na głowę porażeni zostali. Umarł ten król w r. 1506, mając lat 45.

P. Któż wstąpił na tron po śmierci Jana Alberta?

O. Brat jego Aleksander.

P. Czy długo trwało panowanie tego króla?

O. Lat pięć.

P. Czém jest pamiętném w dziejach?

O. Zebraniem prawodawstwa polskiego w jedną księgę i potwierdzeniem go na sejmie Radomskim.

P. Z Czyjéj przyczyny powstały rozruchy na Litwie za czasów tego króla?

O. Ze sporów dwóch możnych panów, Zabrzezińskiego i Michała Glińskiego.

P. Kto pobił Tatarów pod Kleckiem przed samą śmiercią króla Aleksandra?

O. Ten sam Michał Gliński.
P. W którym roku umarł ten król?
O. W roku 1506 mając lat 45.

LEKCYA XXIV.

Zygmunt I.

Zygmunt Piérwszy moje dzieci, o którym teraz mówić będziemy, był to monarcha dobry, sprawiedliwy i znakomitéj mądrości, za jego panowania Polska kwitnęła bogactwem i naukami, miał on wielu sławnych wodzów czyli hetmanów, którzy w różnych czasach znakomite odnosili zwycięztwa nad nieprzyjaciółmi, z tych najsławniejszemi byli: hetman Jan Tarnowski, który w sławnéj bitwie pod Obertynem pomścił się za bukowińską klęskę na Wołochach a nawet wiele chorągwi i broni straconych przez Jana Alberta odzyskał, i Konstanty książe Ostrogski. Za niego księztwo Mazowieckie dotąd udzielne po wygaśnięciu linii męzkiéj swych książąt do korony wcielonem zostało. On te ziemię i napisać rozkazał Statut litew-

ski. On także nadał w r. 1525 inwestyturę czyli pełnomocnictwo do rządzenia Pruss Albertowi margrabiemu Brandeburgskiemu, ostatniemu z Mistrzów Krzyżackich, który rozwiązawszy zakon został piérwszym książęciem Pruss. Sławną także jest w dziejach druga żona tego monarchy Bona Sforcia córka Jana Galeasa księcia Medyolańskiego; była to kobiéta nadzwyczajnéj piękności, ale źle używała wpływu, jaki miała nad podeszłym już w wieku Zygmuntem I, wichrzyła państwem, zbierała skarby, i wiele nadużyć robiła w Polsce. Dziećmi ich byli: Zygmunt August następca ojca, Izabella Anna Jagiellońska i Katarzyna, o których późniéj usłyszycie moje dzieci. Zygmunt I był inaczéj *Starym* zwany. Za jego czasów żył w Niemczech sławny *Marcin Luter* i wielu innych reformatorów którzy się odłączyli od Kościoła Rzymskiego; nowe ich wyznania z czasem wkradły się i do Polski. Zasłużył Zygmunt w ogólności na cześć i chwałę pośmiertną, bo z miłości dla Polski niechciał przyjąć aż trzech obcych koron, to jest szwedzkiéj, czeskiéj i węgierskiéj, które mu ofiarowano; synowi swemu Zygmuntowi Augustowi jeszcze za życia swego rządy Litwy poruczył, dożył 80 lat wieku, a po

jego śmierci naród zasmucony, cały rok nosił żałobę.

P. Czém odznaczyło się w dziejach panowanie *Zygmunta I?*

O. Wielu sławnemi wypadkami, jako to: przyłączeniem księstwa Mazowieckiego do korony, rozwiązaniem zakonu Krzyżaków przez Alberta margrabię Brandeburgskiego, który odtąd został pierwszym książęciem Pruss i wielu innemi.

P. Kto to był Jan Tarnowski?

O. Był to sławny hetman czyli wódz wojsk polskich, który odniósł wielkie zwycięztwo nad Wołochami pod Obertynem, pan wielce możny i wspaniałego serca.

P. Któryż jeszcze ze znakomitych wojowników żył za czasów *Zygmunta I?*

O. Konstanty książe Ostrogski.

P. Jakiż był w ogólności charakter *Zygmunta I?*

O. Pełen szlachetności, mądrości i powagi.

P. Co ten monarcha uczynił przez miłość dla Polski?

O. Nie przyjął trzech obcych koron, to jest: szwedzkiéj, czeskiéj i węgierskiéj.

P. Jak się zwała druga żona *Zygmunta I?*

O. Bona Sforcia, była ona córką Jana Galeasa księcia Medyjolańskiego.

P. Czy ta królowa odznaczała się dobrocią i wspaniałomyślnością duszy?

O. Nie, była to kobieta nadzwyczajnéj piękności, ale chciwa i przewrotna.

P. Jak się nazywały dzieci *Zygmunta I* z tego małżeństwa?

O. Zygmunt August, Izabella, Anna i Katarzyna.

P. Wiele lat żył *Zygmunt I?*

O. 80.

P. Jak długo panował w Polsce?

O. 42.

P. Jak inaczéj zwą w dziejach tego króla?

O. *Zygmuntem Starym.*

P. Jak naród uczcił zasługi jego po śmierci?

O. Głębokim żalem i całoroczną żałobą.

LEKCYA XXV.

Zygmunt August.

Zygmunt August o którym już wam w poprzedniéj lekcyi wspominałam, (moje dzieci,

był jeszcze w r. 1530 za życia swego ojca ogłoszony następcą i koronowany, a rządy Litwy objął r. 1544. Ożenienie tego króla z Barbarą Radziwiłłówną, wdową po Gasztoldzie wojewodzie Trockim, stało się powodem wielu nieporozumień pomiędzy panami polskiemi, którzy radzili *Zygmuntowi Augustowi* zerwać te niestosowne związki, matka jego owa piękna niegdyś Bona niemało się do tego przyczyniła, ale król nie chciał złamać wiary ukochanéj żonie, przemógł opór narodu, i Barbara ukoronowaną została, lecz wkrótce potém zeszła z tego świata nie bez silnego podejrzenia zadanéj trucizny. Królowa Bona niedługo także potém wyjechała z Polski, uwożąc z niéj niezmierne skarby, dosyć powiedzieć że pożyczyła Filipowi II królowi Neapolitańskiemu 430,000 dukatów (r. 1556). Po śmierci Barbary miał jeszcze jedną żonę Katarzynę córkę Ferdynanda króla Czeskiego i Węgierkiego, a siostrę najpierwszéj swéj żony Elżbiety, ale z żadnéj nie zostawił potomstwa. *Zygmunt August* chcąc raz nazawsze przeszkodzić odpadnięciu Litwy od Polski utworzył r. 1569 dnia 12 sierpnia sławną w dziejach Unią urzędową pomiędzy obydwoma narodami i granice obydwóch tych państw oznaczył; na sejmie

w Lublinie przy zjeździe wszystkich stanów królestwa polskiego i w obecności posłów zagranicznych. Panowanie obydwóch *Zygmuntów* stanowiło prawdziwy wiek złoty dla Polski, była ona wtedy rozległą w swych granicach i słynną z oświaty. Z pomiędzy wielu innych uczonych mężów znaczniejszemi wtedy byli nauką i talentami: *Jan Kochanowski* poeta, *Mikołaj Rej* z Nagłowic, *Orzechowski*, *Górnicki* i *Modrzewski*, *Zygmunt August* nie doczekał tak późnéj starości jak ojciec jego, umarł bowiem w 52 roku życia, a w 24 swego panowania. Na nim kończy się Epoka II Historyi Polskiéj, jako na ostatnim potomku *Władysława Jagiełły*.

P. Kiedyż *Zygmunt August* był już koronowanym na króla?

O. Jeszcze za życia ojca w r. 1530.

P. A kiedyż miał poruczone sobie rządy Litwy?

O. W roku 1544.

P. Co sprawiło zamieszanie w kraju na samym początku jego panowania?

O. Ożenienie jego z Barbarą Radziwiłłówną wdową po Gasztoldzie wojewodzie Troc-

kim, na któréj koronacyję wielu z panów nie chciało pozwolić.

P. Czy *Zygmunt August* przemógł opór z ich strony?

O. Tak jest, przemógł i Barbara została ukoronowaną, lecz wkrótce potém umarła.

P. Kogóż podejrzywano o jéj otrucie?

O. Królowę Bonę.

P. Czy ta Bona długo potém bawiła w Polsce?

O. Niedługo, wyjechała bowiem do Włoch uwożąc z sobą ogromne skarby.

P. Czy *Zygmunt August* ożenił się raz jeszcze po śmierci Barbary?

O. Tak jest, ożenił się z Katarzyną córką Ferdynanda króla Czeskiego i Węgierskiego, a siostrą najpierwszéj swéj żony Elżbiety.

P. Czém *Zygmunt August* wsławił imię swoje w dziejach ojczystych?

O. Doprowadzeniem do skutku Unii Litwy z Polską, na sejmie w Lublinie dnia 12 sierpnia 1569 roku.

P. Czém słynęła Polska za panowania obydwóch *Zygmuntów?*

O. Potęgą, bogactwem i naukami.

P. Jacy byli znakomitsi nauką mężowie za jego czasów?

O. *Jan Kochanowski, Modrzewski, Górnicki, Mikołaj Rej* z Nagłowic, *Orzechowski.*

P. Czy *Zygmunt August* dożył tak późnego wieku, jak jego ojciec.

O. Nie, gdyż umarł w 52 roku życia, a 24 swego panowania. (Na nim kończy się druga Epoka Historyi Polskiéj, jako na ostatnim potomku męzkim *Władysława Jagiełły).*

LEKCYA XXVI.

EPOKA III.

Henryk Walezyjusz.

Trzecią epokę Historyi Polskiéj moje dzieci, stanowią królowie obierani zgodą narodu bądź z obcych krajów bądź z Polski. I tak po śmierci *Zygmunta Augusta* królowie sąsiednich krajów, dowiedziawszy się że zmarły król Polski, nie zostawił po sobie następcy, przysłali swoich posłów, ażeby w ich imieniu starali się o koronę. W liczbie tych monarchów znajdowali się Jan Car Rossyjski, Jan

król Szwedzki, (mąż Katarzyny Jagiellonki, siostry *Zygmunta Augusta)*, Ernest syn cesarza Austryjackiego i *Henryk Walezyjusz* książe Andegaweński, brat Karola IX króla Francuzkiego. Ten ostatni z powodu przemożnego stronnictwa obranym został. Polacy wyprawili natychmiast poselstwo do Francyi dla przedstawienia nowemu królowi praw krajowych i uzyskania od niego potwierdzenia na wszystkie warunki koronacyi. Henryk łaskawie przyjął poselstwo, które wszystkich Francuzów zadziwiło przepychem i nauką, umowy potwierdził i jeden tylko warunek ożenienia z Anną Jagiellonką siostrą zmarłego króla już wcale nie młodą, do swego przybycia odłożył. Przybył nakoniec do Krakowa i był koronowanym dnia 21 lutego 1574 roku. Zaraz w czasie zabaw dworskich które się po koronacyi odbywały, naraził się Polakom okazaniem zbytecznego pobłażania Samuelowi Zborowskiemu, jednemu ze swych stronników, który ranił śmiertelnie na dziedzińcu zamkowym Wapowskiego kasztelana Przemyskiego, chcącego godzić go w porze z Tenczyńskim. Nie smakował téż sobie *Henryk* wcale w Polsce, gdyż zaledwie 5 miesięcy w niéj bawił, na wieść o śmierci brata, a tém samém opróż-

nieniu tronu we Francyi, ujechał potajemnie z Krakowa. Doścignął go Tenczyński w Szląsku, lecz nie mógł go nakłonić do powrotu. Przyrzekał wprawdzie *Henryk* że wróci, lecz Polacy oświadczyli mu, że jeżeli nie dotrzyma swych obietnic do dnia 12 maja 1575 r. przystąpią do obioru innego króla, a gdy minął ów termin, a *Henryk* ciagle bawił we Francyi, ogłoszono bezkrólewie i poczęto radzić o wyborze nowego władcy.

P. Jacy królowie stanowią trzecią epokę Historyi Polskiéj?

O. Królowie panujący z wolnego wyboru narodu.

P. Którzy monarchowie wysłali po śmierci *Zygmunta Augusta* posłów swoich do Polski, celem starania się o jéj koronę?

O. Jan Car Rossyjski, Jan król Szwedzki, (mąż Katarzyny Jagiellonki córki *Zygmunta I)*, Ernest syn cesarza Austryjackiego i Henryk książe Andegaweński brat Karola IX króla Francyi.

P. Kogóż z nich obrano królem Polskim?

O. *Henryka Walezyjusza.*

P. Kiedyż nastąpiło przybycie i koronacyja *Henryka?*

O. Dnia 21 lutego 1574 roku.

P. Czy *Henryk Walezyjusz* okazał się godnym wyboru Polaków?

O. Nie, gdyż zaraz po koronacyi naraził im się niesprawiedliwością i płochością obyczajów.

P. Jak długo panował w Polsce?

O. Pięć miesięcy, po upływie których tajemnie ujechał z Polski.

P. Cóż go do tego spowodowało?

O. Wiadomość o śmierci brata i opróżnieniu tronu Francyi.

P. Czy ścigano go w téj ucieczce?

O. Tak jest i doścignięto na Szląsku, lecz już nie zdołano skłonić do powrotu.

P. Cóż mu zatém oświadczyli Polacy?

O. To, że jeżeli nie wróci do dnia 12 maja 1575 roku, tedy obiorą innego króla.

P. Czy *Henryk* wrócił na termin do Polski?

O. Nie, i Polacy zmuszeni byli ogłosić bezkrólewie i pomyślić o obraniu innego króla.

LEKCYA XXVII.

Stefan Batory.

Pomimo silnych żądań niektórych możnych w narodzie panów, ażeby ogłosić królem cesarza Maksymiljana, większość powołała do
1575 władzy Stefana *Batorego* wojewodę Siedmiogrodzkiego, wybór ten potwierdzono na zjeździe w Jędrzejowie. Przybył więc Stefan do Polski i pojął za żonę Annę Jagiellonkę siostrę Zygmunta Augusta, która mając już natenczas lat 52 jedynie przez miłość dla kraju oddała mu swoją rękę. Stefan *Batory* był to król silnego charakteru, mężny i surowie sprawiedliwy, on to kazał ściąć zuchwałego Samuela Zborowskiego, który nie uważając na wyrok zagrażający mu śmiercią, gdyby odważył się wracać z wygnania aż pod sam Kraków się posunął. Panowanie tego króla odznacza się wielu szczęśliwie stoczonemi bitwami zdobyciem Pskowa, Wielkich-Łuk i innych miast i warowni. Głównym jego doradzcą i pomocnikiem był Jan Zamojski, wielki

kanclerz państwa, mąż słynący równie z odwagi jak z nauki i miłości dla kraju, mający za żonę synowicę tego wielkiego króla Gryzeldę Batorównę. Na nieszczęście panowanie Stefana *Batorego* trwało tylko lat 11, umarł on w 54 roku życia z wielkim żalem i stratą narodu.

P. Kogóż wybrali Polacy w miejsce Henryka Walezyjusza?

O. Stefana *Batorego* wojewodę Siedmiogrodzkiego.

P. Kogóż ten król pojął za żonę?

O. Annę Jagiellonkę siostrę Zygmunta Augusta.

P. Dla czegóż ta Pani oddała mu swoję rękę?

O. Jedynie przez miłość dla kraju, gdyż liczyła już wtedy lat 52.

P. Czém odznaczał się Stefan *Batory?*

O. Siłą charakteru, męztwem w boju i surowém przestrzeganiem sprawiedliwości.

P. Na kogóż zapadł najpierwéj wyrok jego sprawiedliwości?

O. Na Samuela Zborowskiego, tego samego co to za Henryka Walezyjusza zabił kasztelana Wapowskiego.

P. Cóż z nim uczyniono?

O. Ścięto go według prawa.

P. Czémże jeszcze wsławił się Stefan *Batory* w ciągu swego panowania?

O. Wielu zwycięzko stoczonemi bitwami, a mianowicie zdobyciem Pskowa i Wielkołuków.

P. Kto był jego najulubieńszym pomocnikiem i doradzcą?

O. Jan Zamojski.

P. Jak długo trwało panowanie Stefana *Batorego* w Polsce?

O. Lat jedenaście.

P. Ile miał lat umierając?

O. Pięćdziesiąt cztery.

LEKCYA XXVIII.

Zygmunt III.

Po śmierci Stefana *Batorego* zaczęły się znowu spory pomiędzy możnemi, kogoby wybrać na króla, Anna Jagiellonka wdowa po zmarłym królu, popierała partyję siostrzeńca

swego Zygmunta *Wazy* syna Jana króla Szwedzkiego i Katarzyny rodzonéj swojéj siostry; partyja ta nakoniec przemogła, a Maksymilijan arcy-książe Austryjacki od swych stronników podobnież królem obwołany, po daremném dobywaniu Krakowa, ścigany przez Jana Zamojskiego, zmuszony był cofnąć się ze swemi wojskami, a nakoniec pod Byczycą na Szląsku w niewolę wziętym został, zkąd go dopiéro za staraniem Papieża i Cesarza po zupełném zrzeczeniu się tronu Polskiego uwolniono. Koronacyja Zygmunta odbyła się w Krakowie, ale całe jego długie, bo 46cio letnie panowanie nic dobrego nie przyniosło dla Polski, a przeciwnie wplątało ją w długie i krwawe wojny, które z czasem zgubę jéj zgotowały. Po śmierci ojca swego Zygmunt III udał się do Szwecyi dla objęcia dziedzicznego tronu, że zaś musiał wracać wkrótce do Polski, przeto rządy państwa w nieobecności swéj poruczył rodzonemu stryjowi Karolowi księciu Sudermanii, które je potém całkowicie sobie przywłaszczył, w dalszym ciągu panowania Zygmunta III został on na głowę porażony pod Kirucholdem przez Karola Chodkiewicza hetmana polskiego, szwedzka korona niemniéj przeto nigdy nie została wróconą Zygmuntowi

i jego potomstwu. Za panowania tego króla żyło bardzo wielu mężnych wojowników, jako to: hetman Stanisław Żółkiewski, Jan Karol Chodkiewicz, Lew Sapiecha, Sieniawski, Radziwiłłowie i inni. Zygmunt III był to król słabego charakteru, idący prawie zawsze za zdaniem otaczających go dworaków i ztąd téż bardzo wiele niesprawiedliwości popełnił. Mikołaj Zebrzydowski nawet wraz z kilku możnemi panami, mając urazę do króla, podniósł rokosz czyli bunt przeciwko niemu, lecz potém dla miłości Boga i ojczyzny broń złożył i przeprosił Zygmunta III. Ten to monarcha przeniósł stolicę z Krakowa do Warszawy. Za jego czasów zjawił się w Polsce Dymitr samozwaniec i stał się powodem ważnych wypadków, z których Zygmunt III korzystać nie potrafił i pomimo zwycięztw hetmana Żółkiewskiego, zwłóczył niepotrzebnie wyjazd syna swego Władysława do Rossyi, którego tam Carem obrano. Żył lat 66.

P. Kogóż po śmierci Stefana *Batorego* wyniesiono na tron polski?

O. Zygmunta syna króla Szwedzkiego Jana i Katarzyny Jagiellonki córki Zygmunta I.

P. A cóż się stało z Maksymilijanem arcy-

księciem Austryjackim, którego jedno stronnictwo także obwołało królem?

O. Został pokonany i wzięty w niewolę pod Byczycą przez Jana Zamojskiego.

P. Za czyjąż przyczyną został uwolnionym?

O. Za przyczynieniem się Cesarza i Papieża pod warunkiem zupełnego zrzeczenia się tronu polskiego.

P. Czy z panowania Zygmunta III wynikło wiele dobrego dla Polski?

O. Bynajmniéj, przeciwnie wplątał ją w długie i krwawe wojny.

P. Komuż Zygmunt III polecił rządy Szwecyi po śmierci swego ojca?

O. Karolowi księciu Sudermanii stryjowi swojemu.

P. Cóż następnie uczynił stryj jego?

O. Przywłaszczył sobie koronę Szwecyi i pomimo krwawych klęsk poniesionych od Polaków, nigdy jéj już nie wrócił Zygmuntowi III.

P. Jacy znakomici mężowie żyli za czasów tego króla?

O. Jan Karol Chodkiewicz, Stanisław Żółkiewski, Lew Sapiecha, Sieniawski, i Radziwiłłowie.

P. Jakim był w ogólności Zygmunt III.

O. Słabego charakteru, małéj duszy i trzymający się zdania swych ulubieńców.

P. Który z królów polskich uczynił Warszawę stolicą?

O. Zygmunt III.

P. Wiele lat panował w Polsce?

O. 46.

P. A jak długo żył na świecie?

O. 66.

LEKCYA XXIX.

Władysław IV.

1632 Po niedługiém bezkrólewiu Władysław IV najstarszy z synów Zygmunta III, został obrany królem polskim. Od dzieciństwa miłym on był narodowi przez swe wielkie przywiązanie do zwyczajów i swobód jego, i teraz więc nie zawiódł bynajmniéj zaufania Polaków, gdyż zaraz początek swego panowania uświetnił odsieczą daną Smoleńskowi. Dzielny to był i sprawiedliwy monarcha i cały oddany dla dobra narodu, któremu z woli Bożéj panował;

on to piérwsze poczty zaprowadził w Polsce i ojcu swojemu wystawił posąg w Warszawie, który dotąd widzieć możecie moje dzieci. Cała ówczesna Europa znała potęgę i wspaniałość *Władysława IV*, za niego to Jerzy Ossoliński pamiętnym wjazdem do Rzymu na całe wieki uświetnił imię swoje. Na nieszczęście ukochany ten od narodu monarcha, nie zostawił żadnego potomstwa, gdyż jedyny syn jego Zygmunt Kazimierz urodzony z Cecylii Renaty córki cesarza Ferdynanda II, umarł w 8^{mym} roku życia, tak samo jak i dwie jego maleńkie siostry. Drugą żoną Władysława IV była Maryja Ludwika Gonzaga córka księcia Mantuy, o któréj jeszcze późniéj usłyszycie. Umarł Władysław IV w 52 roku życia po 16^{sto} letniém pełném chwały panowaniu.

P. Któż został następcą Zygmunta III?

O. Syn jego Władysław IV.

P. Dlaczego Polacy życzyli sobie mieć go swym królem?

O. Dlatego że już od dzieciństwa był im miłym przez swe przywiązanie do ich praw i zwyczajów.

P. Czémże uświetnił początek swego panowania?

O. Odsieczą posłaną Smoleńskowi.

P. Cóż jeszcze uczynił Władysław IV?

O. Zaprowadził piérwsze poczty w Polsce i ojcu swemu Zygmuntowi III do dziś dnia naprzeciw zamku stojący posąg wystawił.

P. Kto za panowania tego króla wsławił się świetnym wjazdem do Rzymu?

O. Jerzy Ossoliński.

P. Czy Władysław IV zostawił potomstwo po sobie?

O. Nie, gdyż syn jego jedyny Zygmunt Kazimierz z Cecylii Renaty córki cesarza Ferdynanda II urodzony, umarł w 8mym roku życia, a maleńkie jego siostry wcześniéj jeszcze poszły do grobu.

P. Jak się zwała druga żona Władysława IV?

O. Maryja Ludwika Gonzaga księżniczka Mantuańska.

P. Jak późnego wieku dożył Władysław IV?

O. 52 lat życia.

P. A jak długo panował?

O. Lat 16.

LEKCYA XXX.

Jan Kazimierz.

Nieszczęśliwe to czasy moje dzieci, które teraz opowiadać będziemy, jeszcze bowiem w czasie bezkrólewia, po śmierci Władysława IV wszczęły się bunty na Ukrainie pod dowództwem Bohdana Chmielnickiego hetmana kozaków, a gdy już Jan Kazimierz drugi 1648
syn Zygmunta III zasiadł na tronie polskim, coraz większe nieszczęścia biedny nasz kraj uciskać poczęły. Karol Gustaw książe dwóchmostów, falcgraf Renu, któremu królowa szwedzka Krystyna tron swoj ustąpiła, urażony na Jana Kazimierza, że przez posła swego praw swych do ojczystéj korony chciał dochodzić z wielką siłą wojenną wkroczył do Polski i okropne w niéj spustoszenia sprawował, zdobył nawet Warszawę, a nieszczęśliwy Jan Kazimierz z własnego kraju uchodzić musiał; Kraków także nie lepszego od Warszawy doznał losu. Ale Bóg w tak nieszczęśliwém położeniu nie opuścił naszego kraju i zesłał mu

dzielnego obrońcę w Stefanie Czarnieckim, mężu nadzwyczajnéj prawości i odwagi, on to gromił najezdniczych Szwedów, przyczynił się do zwycięztwa nad Rakoczym księciem Siedmiogrodzkim, przez nich na Polskę nasłanym i zagrożoną upadkiem ojczyznę od niego ocalił; w tym téż właśnie czasie ksiądz Augustyn Kordecki, przeor Paulinów na Jasnéj-Górze w Częstochowie, z nieliczną załogą klasztorną święte to miejsce prawie cudownym sposobem od niezliczonych zastępów szwedzkich obronił. Małżonka królewska Maryja-Ludwika wdowa po Władysławie IV, we wszystkich tych wypadkach okazywała niezłomną siłę charakteru, czynem i słowami pokrzepiając słabnącą odwagę męża, Po jéj śmierci dopiero Jan Kazimierz skołatany cierpieniami, uspokoiwszy nieco burze, które miotały Polską, dnia 16 września 1668 r. złożył koronę po 20sto letniém panowaniu i wyjechał do Francyi, zkąd dopiero po śmierci ciało jego sprowadzono. Nieszczęśliwy ten monarcha żył lat 63.

P. Cóż się działo w Polsce po śmierci Władysława IV?

O. Liczne zaburzenia i krwawe wojny z któ-

rych bunt kozaków pod dowództwem Bohdana Chmielnickiego okropnych klęsk stał się przyczyną.

P. Kto jeszcze wówczas najechał Polskę?

O. Karol Gustaw król Szwedzki.

P. Dlaczegóż to uczynił?

O. Bo był obrażony na Jana Kazimierza, brata i następcę Władysława IV, że się przez swego posła praw do korony szwedzkiéj dopominał.

P. Jakże postąpili Szwedzi w Polsce?

O. Niszczyli i rabowali kraj cały, spalili Kraków i zdobyli Warszawę.

P. Cóż wtedy uczynił Jan Kazimierz?

O. Uszedł z kraju i wraz z żoną schronił się na Szląsku.

P. Któż był w owym czasie najdzielniejszym obrońcą Polski?

O. Stefan Czarnecki.

P. Któż obronił oblężoną od Szwedów Jasnogórską twierdzę w Częstochowie?

O. Ksiądz Augustyn Kordecki przeor Paulinów, z nieliczną załogą klasztorną.

P. Jak się zwała żona Jana Kazimierza?

O. Maryja Ludwika, była ona wdową po bracie jego Władysławie IV.

P. Cóż po jéj śmierci uczynił Jan Kazimierz?

O. Złożył koronę przez lat 20 noszoną i wyjechał do Francyi.

P. Czy wrócił kiedy potém jeszcze do Polski?

O. Nie wrócił nigdy i dopiero po śmierci ciało jego sprowadzono z Francyi.

P. Jak długo żył ten nieszczęśliwy monarcha?

O. 63 lata.

LEKCYA XXXI.

Michał Korybut.

Po złożeniu korony przez Jana Kazimierza, przystąpili Polacy do nowego wyboru króla, a lubo było wielu książąt zagranicznych ubiegających się o koronę, dostała się ona nad-
668 spodziewanie Michałowi Korybutowi księciu Wiśniowieckiemu. Był on jeszcze wtedy w kwiecie młodzieńczego wieku i nigdy nie myślał o tak wysokim zaszczycie. Nieszczęśliwém

też było jego panowanie, niezgody możnych wstrząsały krajem, a napady Turków okropne klęski zrządzały; zawarto nakoniec pokój z niemi w Buczaczu i Bóg wie do czegoby wtedy nie przyszło, gdyby znakomity hetman Jan Sobieski nie był ich poraził pod Chocimem w liczbie 60,000. Zwycięztwo to odniesioném zostało d. 11 listopada 1673 roku, t. j. nazajutrz po śmierci Michała Korybuta, która nastąpiła po 4ro letniém panowaniu w 35 roku jego życia.

P. Komuż oddano koronę polską po złożeniu jéj przez Jana Kazimierza?

O. Michałowi Korybutowi księciu Wiśniowieckiemu pomimo licznych zabiegów obcych książąt.

P. Czy panowanie jego było pomyślném dla Polski?

O. Nie, gdyż niezgody wewnętrzne szarpały ją, a Turcy ogromne w niéj spustoszenia sprawiali.

P. Gdzie z niemi pokój zawarto?

O. W Buczaczu.

P. Czy ten pokój był korzystnym i zaszczytnym dla Polski?

O. Nie, gdyż w nim poczyniono wielkie

ustępstwa Turkom, a nawet obowiązano się do płacenia haraczu, czyli daniny.

P. Czy przyszło kiedy do tego?

O. Nie, gdyż wkrótce potém znakomity hetman Jan Sobieski pobił na głowę 60,000 Turków.

P. Kiedyż nastąpiło to zwycięztwo?

O. Nazajutrz po śmierci Michała Korybuta.

P. Gdzież ten król życie zakończył?

O. We Lwowie, po 4ro letniem panowaniu w 35 roku życia.

LEKCYA XXXII.

Jan III (Sobieski).

Sławny ów hetman wojsk polskich Jan Sobieski, który jakieśmy to w poprzedzającéj lekcyi mówili, pobił 60,000 Turków pod Chocimem, został teraz po śmierci Michała Korybuta mimo nowych zabiegów obcych książąt,
1673 jednogłośnie na tron polski wyniesiony. Dzielny to był król moje dzieci, przedewszystkiém mający dobro kraju na celu, bo nawet koro-

nacyję swoją odłożył, aby dać odsiecz Trembowli i odzyskać na Turkach utracone dawniéj ziemie. To téż kiedy wreszcie pod imieniem Jana III zaczął panować w Polsce, chwała jego wojenna rozeszła się po całym świecie. W tych czasach Turcy w ogromnéj liczbie oblegli miasto Wiedeń stolicę Austryj, cesarz Leopold uciekł wraz z całą rodziną i wysłał o pomoc do Jana III wzywając go w imie Boga o danie odsieczy zagrożonemu 1683
Wiedniowi. Mężny Jan Sobieski pomimo odległości miejsca, zebrał swoje hufce, ruszył pod Wiedeń i pobiwszy na głowę Karę Mustafę wezyra tureckiego, wiekopomne odniósł zwycięztwo. Za jego panowania okryli się sławą, Marcin Kątski i Stanisław Jabłonowski, a nawet jedna z niewiast nazwiskiem Chrzanowska, która w czasie oblężenia Trębowli męża swego i całą załogę odwagą swoją do dzielnéj obrony natchnęła. Ulubioném miejscem pobytu Jana III był pałac w Wilanowie przez niego wystawiony, gdzie téż zakończył życie, mając lat 67 po 23 letniém panowaniu. Zostawił ten król trzech synów: Jakóba, Konstantego i Aleksandra, żaden jednak z nich nie doszedł do panowania w Polsce, skutkiem zawziętości i intryg własnéj

matki Maryj Kazimiry. Przewrotna ta królowa miała wielki wpływ nad umysłem Jana III, lecz nigdy na dobre go nie używała.

P. Kto po śmierci Michała Korybuta został wyniesionym na tron polski?

O. *Jan Sobieski*, ten sam dzielny hetman co to pod Chocimem 60,000 Turków poraził.

P. Pod jakiém imieniem panował on w Polsce?

O. Pod imieniem Jana III.

P. Czém ten Jan III na wieki imię swoje wsławił?

O. Wiekopomną obroną Wiednia od Turków.

P. Któż go tam wezwał?

O. Leopold cesarz Austryjacki.

P. Jak się nazywali dwaj najsławniejsi wojownicy za panowania Jana III?

O. Marcin Kątski i Stanisław Jabłonowski.

P. Kto była Chrzanowska?

O. Była to pełna odwagi kobiéta, która w czasie oblężenia Trębowli męża swego i całą załogę do dzielnéj obrony własną odwagą zachęciła.

P. Gdzie Jan III najlepiéj lubił przebywać?

O. Wzbudowanym przez siebie pałacu Willanowskim, gdzie téż i umarł.

P. Wiele lat panował w Polsce Jan III?

O. Lat 23.

P. A jak długo żył na świecie?

O. Lat 67.

P. Czy ten król miał synów?

O. Miał aż trzech, to jest: Jakóba, Konstantego i Aleksandra.

P. Czy który z nich panował po ojcu?

O. Nie, a to skutkiem zawziętości własnéj matki Maryj Kazimiry.

LEKCYA XXXIII.

August II, Stanisław Leszczyński.

Maryja Kazimira nie dopuściła do obrania królem żadnego z synów Jana III i tron polski nanowo został celem zabiegów obcych książąt. Obrano nakoniec Augusta II Elektora Saskie- 1696
go, który przywrócił Polsce pokojem Karłowickim, Kamieniec i wszystko co na Podolu

i Ukrainie posiadali Turcy. Król ten pod pozorem odzyskania krajów od Polski oderwanych, wysłał do Inflant Fleminga z swojemi Sasami, rzeczywiście chciał on korzystać z małoletności Karola XII króla szwedzkiego i powetować poniesione dawniéj straty, udał się on wkrótce i sam ze swém wojskiem i dwukrotną klęskę zadał Willengowi jenerałowi szwedzkiemu. Takie postępowanie Augusta II mocno dotknęło Karola XII, który jakkolwiek młody jeszcze słynął już jednak z nadzwyczajnéj odwagi i nieugiętości charakteru. Zmienną koleją losu, odzyskał on w niedługim czasie Inflanty i Kurlandyję całą i do tego doprowadził, że Polacy przysłali do niego posłów oświadczając że August II sam rozpoczął wojnę ze Szwedami bez ich upoważnienia, na mocy tego oświadczenia Karol XII domagał się złożenia z tronu nienawistnego sobie monarchy polskiego, a ponieważ i prymas Radziejowski był przeciwny jego panowaniu, przeto na żądanie króla szwedzkiego, ogłosił bezkrólewie w Polsce, a w miejsce Augusta II powołano na tron Stanisława Leszczyńskiego, dobrego i wspaniałomyślnego monarchę. August II nie zrzekł się jednak tak łatwo praw swoich do korony polskiéj, związał się przy-

mierzem z Piotrem *Wielkim* cesarzem Rossyjskim, lecz to nie przyniosło zmiany w jego położeniu. Karol XII ścigał go z zawziętością, pokonał mężnego Schulemberga jenerała saskiego, wpadł do Saksonii i w Alt-Rausztadt przymusił Augusta do zrzeczenia się tronu polskiego i uznania Stanisława. Niedługo jednak trwał podobny stan rzeczy, gdy bowiem 1709
Karol XII zapędziwszy się w wojnę z Rossyją poniósł pamiętną klęskę pod Półtawą i uciekać musiał do Benderu, August II pomyślał natychmiast o powrocie na tron polski, zaprotestował przeciw warunkom pokoju w Alt-Rausztadt, do którego był gwałtem zmuszony, a że znalazł poparcie w Stanisławie Szembeku prymasie i Denchoffie marszałku konfederacyi sandomierskiéj, przeto Stanisław Leszczyński po 4ro letniém panowaniu w Polsce, musiał ustąpić z tronu, a August II do władzy nad krajem powrócił. Udał się potém Stanisław Leszczyński do Benderu, gdzie przebywał Karol XII a następnie do księstwa Dwóch-Mostów w Niemczech, w końcu zaś wydawszy Maryję za Ludwika XV króla francuzkiego przeniósł się do księstwa Lotaryngii i tam długo i chwalebnie rządził. Dalsze panowanie Augusta II było pełne zamieszek z po-

wodu nadużyć wojsk saskich, do tego stopnia nieznośnych Polakom, że w końcu zmusili go do zupełnego ich odwołania z kraju. Całe panowanie tego króla trwało lat 36, umarł on w dość późnym wieku, bo w 63 roku życia.

P. Kogóż po odrzuceniu synów Jana III obrali królem Polacy?

O. Fryderyka Augusta II elektora saskiego.

P. Cóż ten król uczynił dla Polski?

O. Przywrócił jéj pokojem Karłowickim miasto Kamieniec i wszystko co na Podolu i Ukrai- nieposiadali Turcy.

P. Czémże więcéj jeszcze zostało pamiętném panowanie Augusta II?

O. Zatargami jego z Karolem XII królem szwedzkim.

P. Czy te zatargi wyszły na korzyść Augustowi II?

O. Przeciwnie, były one tak niepomyślne dla niego, że przyszło do obwołania bezkrólewia za sprawą Karola XII.

P. Cóż więcéj zaszło jeszcze pomiędzy tymi monarchami?

O. To, że Karol XII wtargnął do Saksonii i w Alt-Rausztadt, zmusił Augusta II do

zupełnego zrzeczenia się tronu i uznania królem Stanisława Leszczyńskiego.

P. Długoż trwał ten stan rzeczy?

O. 4ry lata niespełna.

P. Za czyją pomocą znów władzę nad Polską osiągnął August II?

O. Za pomocą Stanisława Szembeka i Denhoffa marszałka konfederacyi sandomierskiéj.

P. A cóż się stało z Stanisławem Leszczyńskim?

O. Wyjechał do Benderu gdzie przebywał Karol XII, następnie do księstwa Dwóch-Mostów w Niemczech, w końcu zaś do księstwa Lotaryngii we Francyi, gdzie téż i umarł.

P. Za kogóż wydał jedyną córkę swoją Maryję?

O. Za Ludwika XV króla Francyi.

P. Jakież było dalsze panowanie Augusta II?

O. Pełne niezgód domowych między możnemi rodzinami i zamieszek z powodu nadużyć wojsk saskich.

P. Do czegóż to nakoniec doprowadziło?

O. Do żądania ze strony Polaków usunięcia ich z kraju?

P. Czy August II późnego dożył wieku?

O. Umarł w 63 roku życia po 36 letniém panowaniu w Polsce.

LEKCYA XXXIV.

August III.

Po śmierci Augusta II pomimo usiłowań Stanisława Leszczyńskiego do odzyskania tronu polskiego, wstąpił nań August III syn zeszłego króla. Całe panowanie jego trwające lat 30 było obrazem bezrządu i obojętności na dobro kraju; w końcu dopiero obudziła się chęć w niektórych ludziach pełnych wyższéj mądrości do rozpostarcia lepszego wpływu na umysły rodaków, do liczby tych należeli *Załuscy* założyciele znakomitéj biblioteki w Warszawie i ksiądz pijar *Konarski*, który tak dzielnie wpłynął na wykształcenie młodzieży. August III o 4 lata żył dłużéj od swego ojca, to jest miał 67 lat umierając.

P. Kto po śmierci Augusta II czynił usiłowania dla wrócenia do władzy?

O. Stanisław Leszczyński.

P. Kogóż jednak obrali Polacy?

O. Augusta III syna zmarłego króla?

P. Czy 30sto letnie panowanie jego wpłynęło korzystnie na losy Polski?

O. Nie, gdyż było obrazem bezrządu i martwéj obojętności na dobro kraju.

P. Jacy światli mężowie za panowania tego króla odznaczyli się nauką i szerzeniem oświaty w ojczyznie?

O. Załuscy i ksiądz Konarski.

P. Jak długo żył August III.

O. 67 lat.

LEKCYA XXXV.

Stanisław August Poniatowski.

Teraz dzieci moje mówić będziemy o ostatnim z królów polskich Stanisławie Auguście *Poniatowskim.* Obranym on został przez Polaków za sprawą książąt Czartoryjskich. Był to pan bardzo pięknéj urody, łagodny, przystępny i pełen wysokich zdolności w naukach, ale nie miał dostatecznéj siły umysłu i woli ażeby rządzić mądrze krajem takim, jakim była podówczas Polska. Zbyteczna jego powolność w rządzeniu stała się powodem wielu nadużyć w Polsce i doprowadziła nakoniec do uformowania konfederacyi czyli zbrojnego związku

przeciwko Stanisławowi Augustowi, znanéj
1767 pod nazwą *konfederacyi Radomskiéj* pod dowództwem księcia *Karola Radziwiłła*, mającéj na celu przywrócenie wolności wyznań religijnych, konfederacyja dopiąwszy celu, złożyła hołd królowi, lecz wkrótce potém powstała druga zawiązana w Barze pod wodzą *Michała*
1768 i *Adama Krasińskich* oraz *Puławskiego* i trzech jego synów, która to najwięcéj rozruchów sprawiała w kraju, król nie mogąc sobie dać innéj rady, wezwał na pomoc wojska russkie, które wszędzie ją ścigały, lecz gdy Rossyja rozpoczęła wojnę z Turcyją, konfederacya znowu wzmogła się na siłach i ogłosiwszy Stanisława Augusta odpadłym od tronu usiłowała go zmusić do abdykacyi, w tym to celu kilku zagorzalszych jéj stronników wpadło do Warszawy i porwawszy gwałtem króla chcieli go z niéj uwieść, lecz Stanisław August mocą wymowy przekonawszy tych ludzi wyrwał się z rąk ich i do zamku powrócił, od tego to czasu konfederacya zaczęła upadać w znaczeniu, wszyscy celniejsi jéj wodzowie zostali pojedyńczo pokonani, a Dumourie i inni oficerowie francuzcy odwołani do swego kraju; wtedy Konfederacyja centralna przeniosła się z Cieszyna do Wiednia, a nareszcie r. 1772

musiała zupełnie poprzestać dalszych działań. Wkrótce potém trzej sąsiedni monarchowie, to jest cesarzowa Rossyjska, król Pruski i cesarz Austryjacki przedsięwzieli pierwszy podział Polski. Po tym pierwszym podziale nastąpiła nowa forma rządu, gdzie król nic nie mógł działać bez rady nieustającéj, ztąd wynikły znaczne ulepszenia i kilkanaście lat panowania Stanisława Augusta upłynęło spokojnie. Dnia 3 maja 1791 roku Stanisław August podpisał ustawę rządową, lecz ta wywołała oppozycyę a powstała ztąd *konfederacya Targowicka*, do któréj król przystąpił, dała początek interwencyi sąsiednich mocarstw i drugiemu podziałowi Polski w r. 1793, potwierdzonemu na sejmie Grodzieńskim tegoż roku. Jednakże w następnym roku, *Tadeusz Kościuszko* usiłował sprzeciwić się wykonaniu uchwały Grodzieńskiéj i na czele powstania z rozmaitém powodzeniem, walczył przeciwko niemu. Walka jego jednak trwała tylko od marca do listopada i skończyła się wzięciem go do niewoli pod Maciejowicami, potém nastąpiło wzięcie Pragi przez wojska rossyjskie, kapitulacya Warszawy i zupełne złożenie broni pod Radoszycami. Dnia 25 listopada 1794 r. w Grodnie, w samą rocznicę swéj koronacyi

po 30sto letniém panowaniu, Stanisław August podpisał abdykacyję, czyli zrzeczenie się tronu. Umarł on w Petersburgu w 67 roku swego życia, ostatni zaś podział Poski nastąpił w r. 1796. Odtąd kraj nasz zostaje ciągle pod panowaniem Monarchów Rossyjskich, którzy przebywając w Petersburgu, mianują swoich Namiestników w Królestwie Polskiém, przeznaczając im za stałe miejsce zamieszkania Warszawę.

P. Jak się nazywał ostatni z królów polskich?

O. Stanisław August Poniatowski.

P. Jakiemiż przymiotami odznaczył się ten monarcha?

O. Pięknością ciała i wielu pięknemi zdolnościami, lecz nie był dość silnym wolą i rozumem do władania Polską.

P. Cóż spowodowało jego niestosowne obejście się z narodem?

O. Konfederacyję Radomską pod wodzą księcia Karola Radziwiłła.

P. A co to była konfederacya?

O. Byłto związek zbrojny przeciwko królowi.

P. Cóż więc miała na celu konfederacyja Radomska?

O. Upomnienie się za wolnością innych wyznań, a w końcu dopiąwszy swego celu, złożyła hołd królowi.

P. Pod czyjem dowództwem zawiązała się konfederacyja Barska?

O. Pod dowództwem Michała i Adama Krasińskich.

P. Któż w niéj najwięcéj się odznaczył?

O. Puławski z trzema swemi synami.

P. Kiedyż wpływ konfederacyi zaczął upadać?

O. Po chwyceniu Stanisława Augusta, który jednak przekonawszy mocą swéj wymowy swych porywców, wrócił do zamku.

P. Jak sobie poradził Stanisław August z konfederacyą?

O. Wezwał na pomoc wojsko rossyjskie.

P. Gdzież następnie przeniosła się konfederacyja centralna?

O. Z Cieszyna do Wiednia.

P. Kiedyż musiała zaprzestać dalszych swych działań?

O. Przed pierwszym podziałem Polski dokonanym w r. 1772.

P. Kiedyż nastąpił drugi podział Polski?

O. Roku 1793.

P. Kiedyż wybuchnęło powstanie pod dowództwem Tadeusza Kościuszki?

O. Roku 1794.

P. Jakże długo trwała jego walka?

O. Od marca do listopada i skończyła się wzięciem go rannego do niewoli pod Maciejowicami.

P. Jakież dalej nastąpiły wypadki?

O. Wzięcie Pragi, kapitulacyja Warszawy i zupełne złożenie broni pod Radoszycami.

P. Gdzie i kiedy Stanisław August podpisał abdykacyję?

O. W Grodnie dnia 25 listopada 1794 roku, w samą rocznicę swojéj koronacyj.

P. Jak długo trwało jego panowanie?

O. Lat 30.

P. Gdzie umarł?

O. W Petersburgu w 67 roku życia.

P. Pod czyjém panowaniem od tego czasu zostaje Polska?

O. Pod panowaniem Monarchów Rossyjskich, którzy sami mieszkając w Petersburgu, stanowią nad nią Namiestników w Warszawie.

